

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**TATAISO YA HO RUTA LE HO NGOLA
MEQOQO LE DITEMA TSA KGOKAHANO**

SESOTHO

**Puo ya Lapeng
Puo ya Tlatsetso ya Pele
Puo ya Tlatsetso ya Bobedi**

DIKEREITI TSA 10 - 12

2010

DIKAHARE

Nomoro	DITEMA TSE NGOLWANG	Maq.
1.	KETAPELE	1
2.	Tsela/ Tshebetso ya ho Ngola Mmapa wa monahano	3 5
3	MEQOQO: Mefuta ya meqoqo	5
3.1	Moqoqo wa phetelo	5
3.2	Moqoqo o hlalosang	5
3.3	Moqoqo o pepesang dintlha	6
3.4	Moqoqo wa ngangisano	
3.5	Moqoqo o sa tshhehetseng lehlakore	7
3.6	Moqoqo wa boinahanelo/ o tebisang maikutlo	7
4.	DITEMA TSA KGOKAHANO TSE TELELE	9
4.1	Mangolo	9
4.1.1	Lengolo la Setlwaedi/ setswalle	10
4.1.2	Mangolo a semmuso	13
4.1.2.1	Lengolo la thoholetso	13
4.1.2.2	Lengolo la Kgwebo	15
4.1.2.3	Lengolo le yang ho Mohlophisi wa koranta kapa makasine	16
4.2	Memorandamo (Memo)	16
4.3	Lenanetsamaiso le Metsotso ya kopano	18
4.4	Diatikele le dikholomo tsa dikoranta le Dimakasine	21
4.4.1	Atikele e yang koranteng	21
4.4.2	Diatikele tsa dimakasine	22
4.4.3	Dikholomo tsa dikoranta le dimakasine Kholomo ya dikoranta	23
4.4.4	Tsa Bohlophisi (Editorials)	25
4.5	Tokomane ya Boitsebiso le Diphihlollo	26
4.6	Tsa Bophelo ba mofu (Obitjhuari)	28
4.7	Puisano (<i>dialogue</i>)	24
4.8	Inthaviu e ngolwang	29
4.9	Puo e ngotsweng	31
4.10	Tsa Boikgopotso (<i>Reviews</i>)	33
4.10.1	Boikgopotso ba sebaka sa ho jela	33
4.10.2	Tsa boikgopotso ba difilimi	34
4.10.3	Tsa boikgopotso ba dibuka	34
4.11	Raporoto	35
4.12	Broujthara	38
5	Ditema tsa Kgokahano tse kgutshwane	41
5.1	Papatso	41
5.2	Pampitshana ya tlhahisoleseding	42
5.3	Phousetara	43
5.4	Posekarete	45
5.5	Ditshupiso le Ditaelo	45
5.6	Dikarete tsa memo	47
5.7	Ho ngola bukatsatsing (dayari)	47
5.8	Ho tlatsa diforomo	48

1. SEPHEO KA BUKA ENA

Tokomane ena e reretswe ho tataisa matitjhere le bana mabapi le ditema tse ngolwang tsa karolo ya '*ho ngola le ho nehelana*' ya meqoqo le ditema tsa kgokahano.

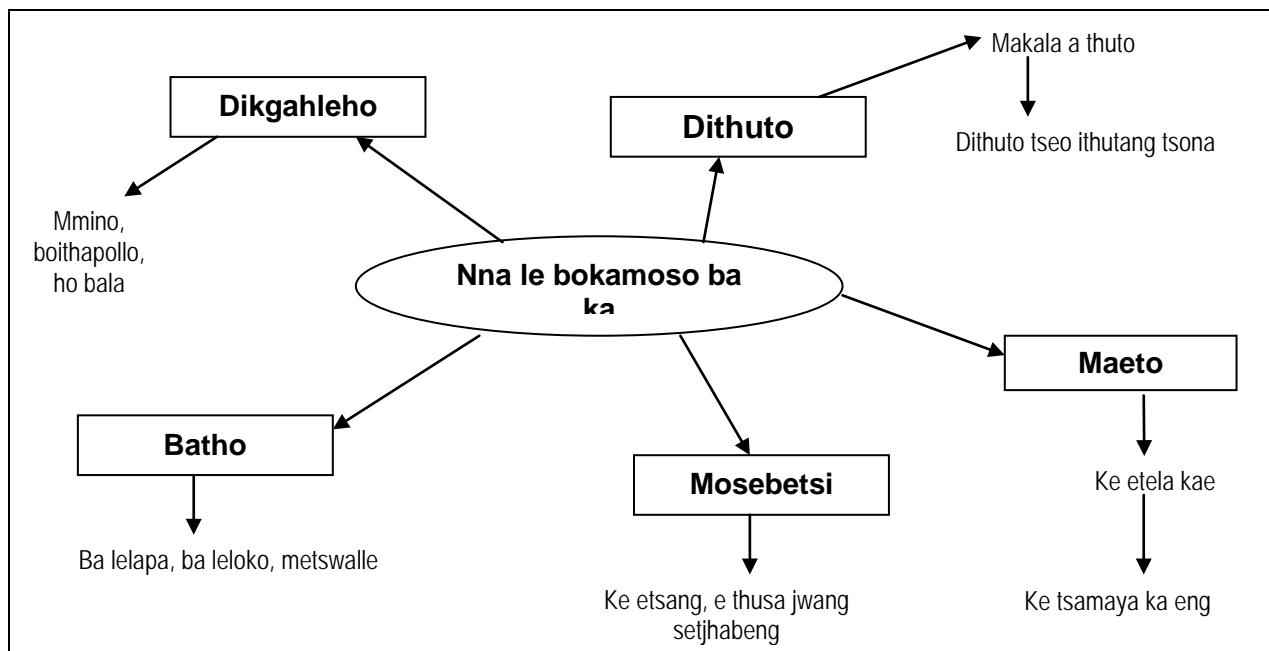
Titjhere ha a lebellwa hore a nke tokomane ena e le yona mohlodi feela. Tokomane ena e sebediswe mmoho le mehlodi e meng, e ka thusang titjhere ntlafatsong le ntshetsopeleng ya Puo ya Lapeng, Puo ya Tlatsetso ya Pele le Puo ya Tlatsetso ya Bobedi. Botitjhere ba eletswe hore ba shebe le ditokomane tse ding tsa Kharikhulamo le tsa tataiso ya tekanyetso ho fumana dintlha tse ding tsa tlatselletso.

2. TSELATSHBETSO YA HO NGOLA (*THE PROCESS WRITING*)

Tlhahiso ya tema e ngotsweng ke ketsahalo e tswelang, mme e lokela ho latela mehato e itseng. Ho bohlokwa ho neha baithuti monyetla wa ho kenya sena tshebetsong. Mehatong ena ya tshebetso ya ho hlalisa tema moithuti o lokela ho:

- etsa qeto hodima sehlooho, maikemisetso le baamohedi ba ditaba ba ditema tse lokelang ho ngolwa;
- etsa moralo ka ho hlalisa mehopollo/menahano ya hae; mohlala, ho rala mmapa wa monahano, daekramo, tjhate e bontshang tatellano ya mehopollo kapa ho etsa feela lenane la dintlha tseo a tlang ho ngola ka tsona;
- tadima mehlodi e loketseng, kgetha tlhahisoleseding e loketseng mmoho le ho e hlophisa ka tatellano e loketseng;
- hlalisa moralo wa pele o elang hloko: maikemisetso, baamohedi ba ditaba, sehlooho, mofuta wa tema e tla ngolwa;
- hlalisa ditemana (*paragraphs*) tse ngata ka moo ho hlokehang, mme a be a lekole botjha mosebetsi ohle wa hae ka ho o bala hape, ho o nahanisisa, ho o hlaola diphoso ka sepheo sa ho ntlafatsa ho fihlela e ba sehlahiswa (tema) se phethetsweng;
- tadimisisa botjha le ho lekola sehlahiswa se phethetsweng, ka boyena le baithutimmohe le yena, mmoho le titjhere ya hae;
- nehelana ka sehlahiswa se phethetsweng ka ho arolelana le bomphato ba hae, matitjhere, batswadi le bohle bang ba nang le seabo.

Lekola hape lebidi le latelang le tshwantshisang tsela ya ho ngola:

Ela tse latelang hloko:

Baithuti ba lokela ho ngola kgafetsa. Dijenale tsa letsatsi ka leng kapa beke ka nngwe tse sa tlo lekanyetswa semmuso, ke disebediswa tsa bohlokwa tse kgothalletswang tshehetsong ena ya ho ngola. Baithuti ba lokela ho nehwa monyetla wa ho ngola ka bolokohi kgafetsa ntle le ditlhokeho tsa tekanyetso.

Ho tse ngolwang semmuso, matitjhere a eletswa ho lekanyetsa bokgoni kapa karolwana ya bokgoni bo itseng boo ho sebetsanwang le bona ka nako eo. Ho tea mohlala, ha ho hlokehe hore ho sebetsanwe le bokgoni ba puo ka kakaretso bohatong ka bong jwaloka ha ho ne ho etswa ka nako e fetileng. Ka tsela ena, bokgoni ba ho ngola hangata bo ne bo sa natswe hobane bo ne bo hloka ho lekanyetswa ka tsela e tebileng.

Bomphato ba lokela ho ithuta ho hlaola diphoso mosebetsing o seng o entswe kaha tshebedisanommoho ena ke karolo ya bohlokwa ya tshebetso ya ho ngola mme e ntlafatsa kelohlako ya bona le ya baithuti ba bang tshehetsong ena.

Seo e leng sa bohlokwa ka sephetho sena ke nehelano ya mosebetsi o ngolwang. Mosebetsi ona o ka arolelanwa le bomphato, matitjhere, sekolo sohle, batswadi kapa bohle ba nang le seabo thutong. Moithuti o tla ba motlotlo ka sehlahiswa se setle se phethetsweng ka makgethe.

Baithuti ba lokela ho tsebiswa matshwao le ditlhokeho tsa mefuta ya ditema tsa boiqapelo le tsa kgokahano tse fapaneng.

3. MOQOQO (KAROLO YA A YA PAMPIRI YA TLHAHLOBO)

Tsena ke ditema tsa boiqapelo tse lokelang ho hlahiswa ke baithuti.

Ha moithuti a ngola moqoqo, a ka fuwa setshwantsho sefe kapa sefe seo a lokelang ho se toloka/hlalosa kapa ho fumana moelelo wa sona, e be o ngola moqoqo ka sona. Moqoqo oo a o ngolang, e ka ba o welang mofuteng ofe kapa ofe oo yena a ikgethelang wona. Bolelele ba moqoqo oo a lokelang ho o hlahisa, e ntse e le bo lebelletsweng mefuteng e meng yohle.

Mefuta ya meqoqo

3.1 Moqoqo wa Phetelo (*Narrative Essay*)

Moqoqo wa phetelo o pheta pale kapa o pheta diketsahalo tse etsahetseng. O ka ngolwa ho tswa lehlakoreng lefe kapa lefe.

Mehlala ya dihlooho:

- Re ne re robile monakedi. Ho ne ho le dijo tse mathemalodi, mmimo e le monate le metswalle re iketlile. Ka ho panya ha leihlo ha utlwahala modumo o matla wa ho thothomela ha lefatshe. Ngola ka ketsahalo ena.
- Pale e monate haholo eo ntatemoholo a kileng a mphetela yona.

Hopola tse latelang ha o ngola moqoqo wa phetelo:

- Pale e lokela ho ba ketane ya diketsahalo mme e be diketsahalo tse kgolwehang leha di theilwe hodima kgopolotaba.
- Hangata moqoqo wa phetelo o ngolwa makgatheng a fetileng.
- Temana ya selelekela e lokela ho hohela thahasello ya mmadi.
- Pale e ntle hangata e fupere ntlha e itseng.
- Qetello e sa tlwaelehang mme e kgahlisang e phethela ha monate.
- Thahasello ya mmadi e lokela ho hohelwa ho fihlela qetelong. Setaele, disebediswa tsa bonono le bokgabo, mmoho le diketsehalo di lokela di tiisa thahasello e tswelang pele.
- Moqoqo wa phetelo o atleheliing o ama diitho tsa kutlo tse fapaneng tse jwalo ka pono, kutlo, modumo, tatso, phofonelo le kamo.
- Hopola hore moqoqo wa phetelo o ntse o e na le matshwao a matla a ho hlalosa.

3.2 Moqoqo o hlalolang (*Descriptive Essay*)

Moqoqong o hlalolang, mongodi o hlalosa ho hong ho dumella mmadi ho itemohela sehlooho se hlalolang ka tsela e hlakileng jwalo ka yena (mongodi). Ho ka hlalolwa motho, ho hong kapa ketsahalo e nngwe e itseng.

Mehlala ya dihlooho:

- Phaposing ya ngaka ya meno. Hlalosa maikutlo le mehopolo ya hao.
- “Bosiung boo, tsa be di ruthutha difefo” Hlalosa bosiu ba difefo.

Ela hloko tse latelang ha o ngola moqoqo o hlalolang:

- Mongodi a bope setshwantsho ka tshebediso ya hae ya mantswe.
- Ho kgethwe ka tlhoko mantswe le ditlhahiso e le sekgahla se labelabelwang se fihlelwe.
- Karaburetso ya pono, modumo, kutlo, tatso mmoho le ya kamo e ka sebediswa ho etsa hore tlhaloso e totobale le ho feta.
- Sebedisa mekgabisopuo ka tsela e tshwanetseng.
- Ho kgethwe sehlooho seo o nang le tsebo ka sona. Ho boima haholo ho hlalosa seo o se nang tsebo ya sona.

3.3 Moqoqo o pepesang ditaba/dintlha (*Expository Essay*)

Moqoqong ona ho hlalolwa dintlha kapa tlhahisoleseding ka tsela e utlwahalang. Ona ke moqoqo wa dintlha oo ho wona mongodi a hlalolang kapa a nehlanang ka dintlha ka tsela e otlohileng e bontshang tatelano. Moqoqo o pepesang ditaba o ngolwa ka mora dipatlisiso tse matla mme dintlha di tshehetswa ka bopaki le ka dipalopalo.

Mehlala ya dihlooho

- Diketeketse tsa batho ba shwa dikotsing tsa mebila nakong ya phomolo ya Keresemese. Na re ka thibela jwang koduwa ee mebileng?
- Hlalosa hore na o ka bokelletsa matlotlo jwang bakeng sa moketjana wa tumedisano wa sehlopha sa materiki.

Ela hloko tse latelang ha o ngola moqoqo o pepesang dintlha

- Moqoqo o pepesang dintlha hangata o ngolwa ka makgathe a jwale;
- Ho hlokeha kutlwisiso e hlakileng le tsebo ya dintlha e batsi ya sehlooho;
- Ho hlokeha hore ebe ho entswe dipatlisiso ka ho anela hoba dintlha di lokela ho tshehetswa ka bopaki;
- Ho hlokeha hore mongodi a hlalose le ho hlakisa mantsekgopolo a sa tlwaelehang kaha ho ka etsahala hore mmadi ha a na tsebo le kutlwisiso ka sehlooho;
- Dintlha di lokodiswa le ho latelana ka tsela e utlwahalang, mme di tlose mmadi moo a tsebang ho mo isa moo a sa tsebang.

3.4 Moqoqo wa kgang/ngangisano (*Argumentative Essay*)

Moqoqong wa kgang mongodi o na le mohopolo e itseng kapa ntlhakemo e itseng, mme o hlalolwa le ho ntshetsa pele lehlakore la hae; o tshehetsa le ho sireletsa ntlhakemo ya hae. Ntlhakemo ya mongodi e lokela ho hlaka ka nako tsohle. Moqoqo ona ke o kgethang lehlakore, oo ho wona mongodi lehang ho susumetsa mmadi hore a dumellane le yena ntlhakemong ya hae.

Mehlala ya dihlooho:

- Televishini e sitisa boiqapelo. Na o dumela?
- Bokamoso ba Afrika Borwa bo itshetlelele ho tseteleng ha dinaha tsa ka ntle. Nehelana ka maikutlo a hao.

Hopola tse latelang ha o ngola moqoqo wa kgang:

- Qala moqoqo ka totobatsa ntlhakemo ya hao mabapi le sehlooho ka tsela e bontshang boiqapelo le ho hohela.
- Nehelana ka dintlha tse batsi tse tshehetsang ntlhakemo ya hao, mme o di tshehetse.
- Mongodi o kgetha lehlakore mme o tsepamisa dintlheng tse *dumellanang kapa tse hanyetsanang* le sehlooho.
- Moqoqong wa kgang o ka nka lehlakore mme mehopollo e matla e ka hlahiswa.
- Disebediswa tsa bonono tse fapaneng le mawa a tshusumetso di lokela ho sebediswa.
- Puo ya maikutlo e ka sebediswa mme e ka tshehetsa maikutlo, empa e sa hlohlontshe ditsebe.
- Qetelo e lokela ho ba e matla, e hlake mme e be puo e kgodisang le ho totobatsa maikutlo a mongodi.

3.5 Moqoqo o sa tshehetseng lehlakore (*Discursive Essay*)

Mofuta ona wa moqoqo ha o nke lehlakore mme sepheo sa wona ke ho nehelana ka maikutlo a lekaneneng mahlakoreng a mabedi a kgang. Mongodi o lekola mahlakore a fapaneng a sehlooho se hlahoswang ebe o nehelana ka dintlha tse hanyetsanang a sa tshehetse lehlakore lefe kapa lefe. Mongodi a ka fihlela qeto e itseng pheletsong ya moqoqo, empa dintlha tse tshehetsang le tse kgahlanong di lokela ho lekalekana hantle le ho sekasekwa ka tekano ha ho ntse ho ngolwa moqoqo.

Mehlala ya dihlooho:

- Ngola moqoqo oo ho ona o nehelanang ka dintlha tse tshehetsang le tse hanyetsanang le sehlooho 'ho ntsha mpa'
- Baithuti ba lokela ho ba le bokgoni ba ho tseba ho ikgethela dingolwa tsa bona. Qoqa ka taba ena o tadimme mahlakore a mabedi a kgang.

Hopola tse latelang ha o ngola moqoqo o sa tshehetseng lehlakore

- Mongodi a utlwisise mme a tsebe le ho lekodisisa mahlakore a mabedi a taba a sa kgethe lehlakore mme a bontsha tsebo e phethahetseng.
- Moqoqo o lokela hore se hlahise mehopollo e hlakileng, e nahanisitsweng hantle mme se hloke leeme. Ho hlahiswe dipolelo tse otlolohileng, tse tsheheditsweng ka mabaka le dintlha tse utlwalang.
- Moqoqo o lokela hore o se be le maikutlo a nang le sekgahla, o kgodise ntle le ho susumeletsa lehlakoreng le itseng.
- Mongodi a ka nehelana ka sesupo feela sa maikutlo a hae ha a fihla pheletsong ya moqoqo, le teng sena se etswe qetelong ya moqoqo.

3.6 Moqoqo wa boinahanelo/o tebisang maikutlo (*Reflective Essay*)

Moqoqong wa boinahanelo kapa o tebisang maikutlo mongodi o nahanisisa ntlha e itseng mme o nehelana ka maikutlo le mehopollo eo e leng ya hae. Mohlala, mongodi a ka nahanisisa ka ditiro kapa ditabatabelo tsa hae.

Mehlala ya dihlooho:

- Ke mokgwa oo ke hopolang titjhere ya ka ya mankgonthe ka ona.
- Hlahisa mehopollo ya hao ka bophelo le mokgwa oo bo lokelang ho phelwa ka ona

Hopola tse latelang ha o ngola moqoqo wa boimamelo:

- Moqoqo wa boinahanelo o tla nka lehlakore.
- Maikutlo a bapala karolo ya bohlokwa.
- Karolo e kgolo ya moqoqo e ka ba ka tsela e hlahosang. Ditlhaloso tsena e lokela ho ba tse hlakileng ka sepheo sa ho bopa/ho ntshetsa pele maikutlo a mongodi ho mobadi.
- Mehopollo/menahano/maikutlo a hlahiswang a lokela ho pepesa nnete mme a bontshe ho ba le seabo ha mongodi.

4. DITEMA TSA KGOKAHANO TSE TELELE

Ena ke mefuta ya ditema tsa kgokahano ya ka mehla tse telele tseo bahlahlobuwa ba lokelang ho di hlahisa.

4.1 LENGOLO

Lengolo ke e nngwe ya ditema tse sebediswang haholo bakeng sa dikgokahano tse fapafapaneng tsa tsatsi le leng le le leng. Le ka sebediswa ho tsebisa ba bang ditaba tlhahisoleseding e itseng, ho ba leboha kapa ho ba lebohela, ho ba tshedisa ha ho hlahile ho hong, jwalo jwalo. Lenanethuto le bolela ka mangolo a semmuso le ao e seng a semmuso a kopo, a tletlebo, a kutlwelobohloko, a teboho, a takaletso tsa mahlohonolo; Kahoo, ho ya ka dikahare tsa lona, lengolo le ka ngolwa ka merero e batsi haholo. Ho na le mefuta e fapaneng ya mangolo, mme e twaelehileng ke e latelang:

- Lengolo la setswalle/ setlwaedi
- Lengolo la semmuso
- Lengolo la kgwebo
- Lengolo le yang dikoranteng kapa dimakasineng

Ha re lekolang mehlala ya mefuta e seng mekae ya mangolo:

4.1.1 LENGOLO LA SETSWALLE/ SETLWAEDI

Lena ke lengolo leo re le ngollang batho bao re tswalanang le bona, metswalle kapa batho bao re ba tlwaetseng mme re phela le bona ka mehla. Maemo a lona ke a lokolohileng, mme puo le sehalo ke tse bobebe.

Sebopeliso

- Aterese e nngwe; ya mongodi mme e ngolwa e qala hodimo bohareng ba leqephe ho tloha tsohong le letshehadi ho ya ho le letona. Aterese ya ya ngolwang (moamohedi) ha e hlahiswe mofuteng ona wa lengolo.
- Aterese ya mongodi e ngolwa ka mokwa wa boloko; ha ho ngolwe matshwao a puo mme e qetella ka letsatsi la mohla lengolo le ngolwang.
- Ka mora *mohla* ho tloha mola, ebe ho tla tumedis; yona e ngolwa ka tsohong le letshehadi, haufi feela le moo leqephe le qalang. Hlokomela hore ha ho ngolwe letshwao la puo ka mora tumedis. E ka ba feela *Ntate*, kapa *Mme*, kapa *Moroesi motswalle wa ka*, jj. Ho boetse ho tloha mola e be ho qala ditaba tsa lengolo. Seratswana sa pele ke sa selelekela.
- Seratswana sa selelekela se lokela ho ba sekgutshwane, mme se omele ditaba kapa se totobatse sepheo sa lengolo.
- Mmele wa lengolo o ahwe ka diratswana tse seng kae; di ka ba tse pedi kapa ho feta, mme mona ke moo ya ngolang a nontshang taba ya hae – sepheo sa hae sa ho ngola lengolo lena.
- Qetelo ya lengolo ke e kgutswane ka tlwaelo, mme e phethela ditaba. Yona e nka dibopeliso tse ngatanyana, ho itshetlehile feela kamanong le ya ngollwang. Lengolong la setlwedi ha ho hlokehe hore o ngole sefane sa hao, mme ha o ngolla motswalle o ka nna wa qetella hamonatjana ka tsela eo le bitsanang ka yona.

Mohlala:

Ke nna,

Wa thaka / Wa Mphato, Ntaoleng

jj.

Dikahare

Dikahare tsa lengolo lena e ka ba dife feela tseo o ratang ho di hlahisetsa eo o ngollanang le yena. E ka ba ho memela nthong e itseng, teboho, takaletso ya mahlohonolo, thoholetso, kopo, kutlwelobohloko, jj. Bongodi bo atlehileng ba lengolo lena bo hodima bokgeleke ba puo le tsela eo o behang ditaba ka yona. Hopola hore ho sebediswa matshwao a puo dikahareng tsa lengolo.

Mehlala e mmedi ya mangolo a setlwaedi ke ena:

27 Matla Street

Bohlokong

Bethlehem

9506

30 Mmesa 2010

Ausi Disebo

Bel esale ke re ke tla o ngolla ke o tsebise hore ke tsamaile jwang mohla ke neng ke feta le ho wena moo. Ha se mosebetsi o mongatangata oo o re o sebetsang, ke hore motho ha o kgone le ho ingwaya feela. Motho o lokela ho sebetsa ka nako tsohle, ha feela mahlo a hao a ntse a bulehile. Tjhe, ho feta moo re ntse ipheletse hantle, ha ho le lebe.

Heil! ka tla ka tsamaya hampe mohla letsatsi leo. Motho eo ke neng ke tsamaya le yena manganga! Manganga ha a thuse ke letho. Eitse ha re tswa ka motse wa heno feela ka mo eletsa hore re tshela koloji mafura hoba e ne e setse ka kotara feela. A nganga a re re tla tshela ha re feta Matwabeng. A bolela kamoo koloji eo ya hae e bolokang mafura ka teng. Tjhe, ra lopalla ho tla hae.

Ha re qeta ho furalla Fateng tse Ntso ka dikilomitara tse bang mashome a mabedi, ya kgiritsa koloji. Ya ema kgekgenene, ya re ha ho moo ke yang. O sa tla reng ramanganga ka eo nako. Ra tla thuswa ke motho wa nthoronthoro ka bo hora ya leshome le metso e mmedi bosiu. Haesale re ema moo ka bohora ya bohano. Tjhe ho tloha moo ra e butswela ra ba ra tla fihla hae.

Ke tsona tsa leeto la rona. Re se re tla bonana lenyalong la Molefi. O ba dumedise bohle moo lapeng.

Wa tsena

Dieketseng

Mohlala wa lengolo la ho leboha:

*27 Athenia Avenue
Bedworthpark
Vereeniging
1940
29 Mmesa 2010*

Mangwane le Rangwane

Amohelang ditumediso tsa ka tse mofutho ke tseo. Ke ntse ke phetse hamonate ka tlasa paballo ya Mmopi mona Polokwane, mme ke tshepa hore Ramasedi le lona o ntse a le baballetse.

Mangwane le Rangwane ke le ngolla lengolo lena ho le leboha. Ha ke sheba molemo oo le nketseditseng wona, ka nnete ha ke tsebe hore na nka reng ha ke ahlamisa molomo ona wa ka. Ke nna enwa kajeno ke se ke phethela lengolo la ka la B.A. ka lebaka la dikgothaletso le thuso ya lona.

E ile ya re ha ntate a geta ho hlokahala ke ile ka rwala matsoho hloohong, ka lla sa mmokotsane kaha ke ne bona hantle hore jwale raka le shwetswe ke molebo. Ke ne ke ipona ke tlo fetoha sekatana, sekolo ke tlo anela ho se supa feela ka monwana, leha ke ne ke se rata jwalo. Modimo ha o lahle motho.

Ke le leboha ho menahane hle batswadi ba ka, ha le ile la ntshehetsa, la nka boikarabelo ba thuto ya ka mahetleng a lona. Haufinyane ke se ke tlo fumana mohatlanyana o motle ka mora lebitso la ka, Tieho Mafothola, B.A! Tsohle tsena ke di fihlelletse ka baka la lona.

Nke ke ka lebala sena seo le nketseditseng sona bophelong ba ka bohle. Ke a le tshepisa hore ke tla le sebeletsa. Eka Ramasedi a ka mpelokela lona hore le tle le fumana molemo wa boitelo ba lona bophelong ba ka.

Le ka moso hle, Bataung.

*Ke nna ngwana wa lona
Tieho*

ELA HLOKO: Mangolo a mofuta o tjena a ka ngolwa hape e le a semmuso, mohl. o ka leboha lebenkele/ mokgatlo/khampani e o thusitseng, o ngola ka tsela ya semmuso; dinaha di ka ngollana mangolo a teboho, a kopo ya thuso, a kutlwelo bohloko, jj.; mekgatlo ya kemedi ya setjhaba kapa ya baithuti le e meng e a ngollana mabapi le ditaba tse fapaneng, jj. Ngollano ena yohle e ka ba ka tsela ya lengolo la setlwadi kapa ya semmuso. Ditabeng tse latelang re tla lekola tsela eo re ngolang lengolo la semmuso ka yona.

*Hlokomela hape hore boleleleng bo balletsweng ditema tsa karolo ena, **ho balwa dikahare feela**, e seng matshwao a mang a sebopeho.*

ELA HLOKO: Mangolo a mofuta o tjena a ka ngolwa hape e le a semmuso, mohl. o ka leboha lebenkele/ mokgatlo/khampani e o thusitseng, o ngola ka tsela ya semmuso; dinaha di ka ngollana mangolo a teboho, a kopo ya thuso, a kutlwelo bohloko, jj.; mekgatlo ya kemedi ya setjhaba kapa ya baithuti le e meng e a ngollana mabapi le ditaba tse fapaneng, jj. Ngollano ena yohle e ka ba ka tsela ya lengolo la setlwadi kapa ya semmuso. Ditabeng tse latelang re tla lekola tsela eo re ngolang lengolo la semmuso ka yona.

*Hlokomela hape hore boleleleng bo balletsweng ditema tsa karolo ena, **ho balwa dikahare feela**, e seng matshwao a mang a sebopeho.*

4.1.2 Lengolo la semmuso (leo e seng la setlwaedi/ setswalle)

Re fumana mefutafuta ya mangolo ana. Ke mangolo a ngollwang mesebetsing, mebusong, mafapheng le mekgatlong ka ho fapafapana ha yona, ho bo radikgwebo le bo ramabenkele, mangolo a yang dikoranteng le dimakasineng, jwalo jwalo. Lena lengolo le hlile le tla ka mefutanyana e mengatanyana e batsi. Mangolong ana kaofela, re ka hlalosa dintlha tsa sebopeho ka tsela e latelang:

Sebopeho

- Diaterese di pedi. *Aterese ya mongodi* wa lengolo e ngolwa ho tloha mahareng a leqephe ho leba ka letsohong le letona, e nto a latelwa ke *letsatsi, kgwedi le selemo*, feela jwalo ka lengolo la setlwaedi.
- *Aterese ya ya ngollwang* (moamohedi) e ngolwa ka letsohong le letshehadi. Aterese ya moamohedi e qalwa ka maemo a tshebetso a ya ngolwang, ebe ho latela aterese ya hae ka botlalo.
- Tlase aterese ho ngolwe *tumediso* (monghadi, mofumahadi kapa mofumahatsana).
- Tlase tumedisong ho ngolwa *mola wa sehlooho* – o totobatsang sepheo sa lengolo leo.
- Ka mora mola wa sehlooho ho ngolwa *seratswana sa selelekela* (sa pele) seo e leng ntshetso
- Ho feta mona seratswana se seng le se seng ke se matlafatsa mahlakore a fapaneng a taba eo ho buuwang ka yona. Ho siuwe mola dipakeng tsa diratswana.
- Qetelo le yona ke ya puo ya semmuso, mme e ka ngolwa e le '*Ka botshepehi*', *Wa hao ka boikokobetso*, jj.
- Ya ngolang lengolo o lokela ho ngola lebitso la hae ka botlalo ka mora qetelo, ebe o a *saena* ka mora lebitso ka botlalo.

Dikahare

Dikahare tsa lengolo la semmuso ke tse batsi, tse fapafapaneng hobane merero ya ho ngola e fapafapane e le ka nnete. E ka ba mangolo a semmuso a ho kopa mosebetsi, ho kopa ho hong, mohlala, thuso ya ditjhelete, a ho tletleb, lengolo le bontshang kutlwelobohloko, la teboho, la memo, la lakaletsang mahlohonolo, jwalo jwalo, ka bobatsi ba wona.

4.1.2.1 Lengolo la thoholetso

Sheba mohlala o latelang wa lengolo la semmuso.

Lena ke lengolo la thoholetso, moo naha e thoholetsang naha e nngwe ka baka la botle boo e bo entseng.

Mohlala wa lengolo la thoholetso

*Lefapha la Ditaba tsa Matjhaba
Puso ya Naha ya Afrika Borwa
PRETORIA
30 Motsheanong 2010*

*Motsamaisi-moholo
Merero ya Ditaba tsa Selehae
Puso ya Naha ya Zimbabwe
ZIMBABWE
4500*

Mabapi le: Thoholetso

Re le naha ya boahisane ya Afrika Borwa re rata ho le ngolla tjena ho le thoholetsa ka katleho eo le seng le bile le yona mabapi le ho fedisa dikgohlano ka hara naha le ho theha mmuso wa kopanelo. Re ntse re re feela, pele-a-pele, ditlatse!

Re thabetse ho bona kamoo batho ba ntseng fokotseha ho bolawa ka teng, le ho bona ka moo le ntseng le atleha ho bopa kgotso le kutlwano setjhabeng. Kajeno le tswelletse ho theha mmuso wa kopanelo wa mahlakore ohle a neng a lwantshana; le nnetefaditse taba ya hore "kgotso ke kgaitsemi", mme "o ka nketsang ha e ahe motse, motse ho ahwa wa morapedi".

*Tsebang hore re le naha e ahisaneng le lona, re motlotlo haholo ka lona. Re bile re intsha sehlabelo hore, ha eba ho na le thuso efe feela eo re ka nehelanang ka yona, re ke ke ra qeaqea ho etsa jwalo!
Tswela pele ka taba tse kgahlisang!*

*Ke rona
Afrika Borwa*

---

*B.J. Ramolelle
(Mongodi kakaretso)*

Itekole:

Na lengolo lee le ka ngolwa hape ka tsela e seng ya semmuso? Phapano e tla ba efe?

4.1.2.2 Lengolo la kgwebo

Mohlala o mong wa lengolo la semmuso ke **lengolo la kgwebo**. Ho lona taba di a itlhalosa – di amana le kgwebo, le ditshebetso tsa ditjhelete. Ho lona o ka ngola o otara dibuka, diaparo, kapa thepa efe kapa efe. O ka ngola hape wa tletleba ka thepa eo o e fumaneng, wa kopa tshwarelo ka ho ba morao ka ditefello tsa hao tsa mokitlane, jwalojwalo.

Ka **sebopelo**, lengolo la kgwebo le tshwana feela jwalo ka la semmuso le hlalositsweng ka hodimo. Lona le mpa le fapana feela ka mokotaba, hoba ditaba tsa lona ke tsa kgwebo.

Ikgopotse matshwao a sebopelo a lengolo la semmuso le hlalositsweng diratswaneng tse ka hodimo.

Mohlala wa lengolo la kgwebo

*27 Matla Street
Bohlokong
Bethlehem
9506
30 Mmesa 2010*

*Motsamaisi
Lefapha la Mokitlane
Woolworths Ltd
P. O. Box 20091
Johannesburg
9000*

Monghadi/Mofumahadi/Mofumahatsana

Lebaka la ho se lefe - Nomoro ya akhaonto 4601-444-2587

Ke o tsebisa mona hore ha ke a ka ka kgona ho lefa mokitlane wa ka kgwedding ena. Ke bile le bothata ba ditjhelete, ka hona ka sitwa ho lefa.

Bothata ba ka bo ne bo ile ba tswalwa ke ketso tsa botlokotsebe; ke utsweditswe karere ya ka motjehining wa ATM moo ke neng ke hula tjhelete teng. E ne e le ka Moqebelo wa la 18 kgwedding ena ha sena se ntlhahela. Ka Mantaha wa la 20 ha ke fihla bankeng ke fumane tjhelete ya ka e hutswe kaofela. Ha jwale mapolesa a fuputsa taba ena.

Ke tshepisa ho lefella kgwedi tsena bobedi mafelong a kgwedi ena ya Motsheanong. Ke tla lefa ha kgwedi e tla thwasa ha e hlola matsatsi a leshome le metso e mehlano.

Ke tshepa hore ditokisetso tsena di tla o kgotsofatsa.

*Ke nna ka botshepehi
Unathi Ntjoboko (Mof.)*

4.1.2.3 Lengolo le yang ho mohlophisi wa koranta kapa wa makasine

Lena ke lengolo la semmuso le yang ho mohlophisi wa koranta leo ho lona o hlahisang maikutlo a hao mabapi le taba e itseng, mohlomong e ntseng e o kgathatsa. Mona o hlahisa taba ya hao ka mantswe a matla haholo, e le ha o habile ho susumetsa babadi ho dumellana le wena ka taba eo.

Hopola tse latelang ha o ngola lengolo la mofuta ona:

Sebopeliso

- Aterese ya mongodi le ya ngollwang di ngolwa feela jwalo ka lengolong la semmuso.
- Tumedisano e ngolwe feela e le '*Monghahadi/ Mofumahadi/ Mofumahatsana*'. "...ya ratehang" e se ngolwe".
- Ka mora tumedisano ho tlole mola, ebe ho ngolwa **mola wa sehlooho**, e leng o akaretsang dikahare tsa lengolo, mme o sehelwe mola.
- Qetelong mongodi a ka nna a sebedisa *lebitso la boikgakanyo*; (mohlala, **Ya kgathatsehile**). Empa o tlamehile ho fana ka lebitso la hae la nnete le aterese ya hae bakeng sa tshireletso ya bohlophisi ba koranta/ makasine.
- Lebitso la mongodi le ka hlaha hodimo atereseng ya mongodi, kapa la ba ka tlasa lebitso la boikgakanyo, tlase qetelong ya lengolo.

Dikahare

- Ditaba di qalwe ka polelo e fupereng mohopolo o akaretsang ditaba tseo ho ngolwang ka tsona; e akaretse molaetsa wa seo ho ngolwang ka sona.
- Mmele o botjwe ka diratswana (*paragraphs*) tse mmalwa feela jwalo ka ha ho ngolwa moqoqo, mme di hlahise mehopololo ka tsela e hlakileng.
- Ditaba tsa ya ngolang di tshhetswe ka dintlha tsa nnete.
- Puo ho sebediswe e *susumetsang* ka sepheo sa ho matlafatsa *ntlhakemo* ya ya ngolang; mabotsi le phetapheto di ka sebediswa bakeng sa ho *toboketsa*. Sehlo e be se bontshang hore ya ngolang o kgathatsehile. Puo e hlohlontshang ditsebe ha e amohelehe.
- Pheletso e be e akaretsang kgang (*ntlhakemo*) ya ya ngolang.

Mohlala wa lengolo le yang koranteng

Mofhd. N. Keletile
P.O. Box 3254
SHARPEVILLE
1933

Mohlophisi
Daily Sun
P.O. Box 345
JOHANNESBURG
2009

Monghadi/ Mofumahadi/ Mofumahatsana

Kgera - lefu la letlobo le letjha

Boitshwaro ba batjha ba kajeno ke bo utlwisang bohloko e le ka nnete. Ke hampe haholo ho bona letlobo le letjha, sona setjhaba sa ka moso se ipolaya se iqeta ka boomo tjena. Ka nnete ha ke bone hore re tla ba le bokamoso ha re ka nna ra phehella ho tsamaya ka tsela e tjena.

Tjhatjha ena e ntjha e iphelela matlong a thitelo. Hore na ha tlhokeho ya mesebetsi e jele setsi tjee, bona tjhelete ya mothamahane wa tsatsi le leng le le leng ba e nka kae, ke potso eo ke labalabelang ho fumana karabo ya yona. Ke hona mona moo mafelong a mang le a mang a beke ho tswang ditopo tsa batjha ba kgutsufaleditsweng ditshiu tsa bona tsa ho phela ka baka la kgera.

Hona moo ke moo ho hlahang boMohlouwa le boSempatleng, bana ba ke keng ba hlola ba tsebile mofuthu wa malapa a phetseng hantle, a nang le batswadi ka bobedi. Ke mona moo o fumanang di-ATM-ng mela e le metelelehadi, ho ilo hulwa tjheletana e mona eo ho thweng ke ya letheka, e fellang feela ka nkong! Ho tloha mona, motho wa teng o se o tla mo fumana kwana mebileng e meholo, a ipapatsa, a hweba ka mmele wa hae ka teko ya ho fumana lethonyana feela le tla eketsa ho fumana sengwathwana le ho ho hodisa ngwana.

Oweele, hle! ho lekane. Setjhaba, ha re ke re kopaneng ho bona hore tsietsi ena re ka e phema jwang. Ha re seke ra emela e marothodi a maholo. Setjhaba ke sena se matha lepatlapatla ho ya timelong!

Wa tsena
"Ya Kgathatsehileng ka nnete"
(Nthateleng Keletile)

Itokole: Na lengolo lena o ka lengolo hape ka mokgwa wa lengolo leo e seng la semmuso? Jwang? Ako ikgotitse. Na le tla fapana jwang ha le ngolwa ka tsela eo e seng ya semmuso?

Mohlala ona ke wa lengolo le yang makasineng. Mongodi enwa o ile a ngolla makasine ya *Bona* (Phupu 2008), mme **lengolo la hae la hapa moputso wa R100.00.**

*Mofts P.K. Mohapi
29 Aurora Avenue
BEDWORTH PARK
1940
10 Motsheanong 2010*

*Mohlophisi
Makasine wa 'BONA'
P.O. Box 32083
MOBENI
4060*

Monghadi/ Mofumahadi/ Mofumahatsana

Keletso e molemo ...

Ke ngola lengolo lena e le ha ke rata ho kgothalletsa batjha ba kajeno ho rata thuto le ho iphumanela mangolo a thuto sebaka se sa le teng, le nako e sa ba dumella. Sesotho se re "mohana a jwetsewa o bonwa ka dikgapa".

Bana ba ka, thuto ha e tsofallwe, mme thuto ke senotlolo se bulang mamati wohle. Nna ke ile ka hloka monyetla wa ho ya sekolong, kaha batswadi ba ka ba ne ba sa ruteha, ba sa sebetse mme ba se na tjelete ya ho nkisa sekolong. Yaba ke a ithuta boholong ba ka.

Ke sa tswa pasa mophato wa 12 hona jwale ke le dilemo tse 53. Ke motlotlo haholo ka seo. Lona le lehlohonolo haholo hoba menyetla ya ho ithuta e mengata kajeno. Folofelang leraha, metsi a psha le ntse le a tadimile. Ke le jwetse, ha ho moo o ka yang teng ntle le thuto. Le a tseba hore kajeno ha o batla mosebetsi ho batlwa ho thweng ke "CV". O tla e nka kae ha o se na thuto?

Nkang keletso ke eo he! thaka tsa ka, le se tshohele leomeng jwalo ka nna.

*Kgotso
P.K. Mohapi (Mofts)*

4.2 MEMORANDAMO

Memorandamo ke mofuta o mong wa dikgokahano o sebediswang haholoholo ka hare dikhamphaning kapa mesebetsing. Hangata mesebetsing kapa dikhampaneng melaetsa kapa ditsebiso di fetisetswa ho basebetsi ka tshebediso ya *memorandamo*. Ha e kgutsofatswa ho thwe ke *memo*, empa e fapana le memo (tsebiso ya kopano).

Memorandamo, o ka romelwa ho tswa karolwaneng e itseng ya mosebetsing ho ya ho e nngwe, ho tswa lekaleng (*yuniting*) le itseng ho ya ho le leng kapa ho tswa kantorong e nngwe ho ya ho e nngwe. Memorandamo o tsamaya feela ha hare ho *lefapha le le leng, ha o tswela ka ntle ho lefapha*.

O ka sebediswa bakeng sa melaetsa, ditaello, dikopo, ditlahiso/ditshisinyo, dipehelo tsa ho itseng, tsebiso ya kopano, ditlhophiso, jj.

Dintlha tsa tlhokomediso

Ha o ngola memorantamo ela tlhoko dintlha tse latelang:

- Kgutsofatsa dintlha tsa hao ka ho qolla feela dintlha tsa bohlokwa;
- Sebedisa dipolelo tse bonolo empa di na le moelelo o phethahetseng;
- Kenya memorandamo wa hao ka hara lebokoso kapa foreime;

Sebopeho sa memorandamo

Dintlha tsa sebopeho di latelana ka tsela e tjena:

- **LEBITSO** la mokgatlo le ngolwa hodimodimo;
- Ka tlasa lebitso la mokgatlo ho ngolwa lentswe **MEMORANDAMO** kapa **MEMO**;
- E be ho latela **HO/kapa O YA HO**: ngola lebitso kapa maemo a motho eo memorandamo o yang ho yena;
- **O TSWA HO**: ngola lebitso kapa lebitso le maemo a motho eo memorandamo o tswang ho yena;
- **MOHLA**: ngola ka botlalo letsatsi, kgwedi le selemo mohla memo o ngolwang ka lona;
NOMORO YA MOHALA: ha ho tlame hakaalo kaalo ho ngola nomoro ya mohala ha memorandamo o romelwa karolwaneng kapa yuniting enngwe; ka hare ho lefapha ho ka sebediswa nomoro ya katoloso ya mohala feela, jk. 4776.
- **SEHLOOHO**: ngola sehlooho sa ditaba ka ditlhaku tse kgolo, mohlala **TSEBISO YA KOPANO YA BASEBETSI BOHLE**.
Dikahare di lokela ho ba kgutshwane haholo mme di tobe taba. Le ha ho le jwalo sebedisa dipolelo tse tletseng, se ngole ka mokgwa wa thelekeramo.
- **HA HO NA TUMEDISO** (Basebetsimmoho/Basebetsimmoho ba ratehang), **HA HO NA QETELO** e kang ya lengolo la setswalle e kang Wa heno,....
- Hopola ho ikokobetsa ka nako tsohle ka ho qetella ka mantswe a kang, Ke a leboha, ka kopo, jj. kamoo ho ka hlokehang ka teng.
- **Qetella** ka ho **SAENA** kapa ka ho ngola ditlhaku tsa mabitso le ya sefane sa hao.

STER KINEKOR Co. LTD

MEMORANDAMO

O YA HO: *Basebetsi bohle*

MOHLA: *15 Phupu 2010*

O TSWA HO: *Molaodi e moholo*

MOHALA: *4776*

SEHLOOHO: *TSHEBEDISO YA MEHALA*

Ka boiteko ba ho fokotsa ditshenyehelo tsa khampani, ho ile ha nkuwa geto ha ho kgina mehala ya basebetsi kopanong ya ba baholo e neng e tshwerwe haufinyane tjena. Ho tloa kgwedding ena e tlang mehala ya basbetsi e dumelletswa mokitlane wa R50.00.

Mosebetsi ya ka fetang tjhelete e balletsweng mona o tla lefa ho tswa mokotleng wa hae.

Ke leboha tshebedisanommoho ya lona.

T.K.M

4.3 LENANETSAMAISO LE METSOTSO YA KOPANO

Tshebedisanommoho le ntshetsopele pakeng tsa batho mehleng ena e phethwa ka mekgatlo e fapafapaneng. E ka ba mekgatlo ya bodulo, ya kereke, ya matitjhere, ya baithuti, ya boithabiso le e meng e mengatangata. Hangata mekgatlo ena e na le Komiti e ka sehloohong e tsamaisang tshebetso ya mekgatlo, e leng Komiti ya Tsamaiso/Phethahatso. Komiti e ba le lenaneo la dikopano kapa phutheho ya maloko ho tla tshohla ditaba tse itseng.

Kopanong ya mofuta o tjena ho ba le moralo o laolang tsamaiso ya kopano, o bitswang *Lenanetsamaiso*. Tlaleho ya ditaba tsa phutheho yona e bitswa *Metsotso*, mme e lokela ho tsamaelana ka dintlha le Lenanetsamaiso.

Lenanetsamaiso

Lenanetsamaiso ke moralo le tlhophiso ya ditaba tse tla tshohlwa kopanong ya mokgatlo. Hangata Lenanetsamaiso le tsamaya le tsebiso ya mohla kopano e tla tshwarwa. Sebopeho sa Lenanetsamaiso la dikopano hangata se a tshwana, mme se akaretsa dintlha tse latelang:

Pulo le kamohelo

Modulasetulo a ka bula phutheho semmuso, a be a amohela ditho tse teng, kapa a kope e mong ho bula mosebetsi ka thapelo, yena a amohela ditho.

Tlomamiso ya phutheho/ seboka/kopano

Modulasetulo o kopa mongodi ho bala tsebiso e neng e mema kopano. Ebe ho shejwa hore palo ya ditho tse teng e a dumella hore seboka se tshwarwe. Ha e dumela kopano e a hlomamiswa, e tswela pele. Ka nako e nngwe o fumana hore ditho tse teng di palo e nnyane hoo diqeto di ke ke tsa nkuwa, mme kopano e ke keng ya tswela pele.

Ba teng le ba siyo

Ho ngodiswa mabitso a ditho tse tlileng kopanong; ho tla potoloswa pampiri eo ba ngodiswang mabitso ho yona. Ho hlahiswa le ho ngolwa hape le mabitso a batho ba kopileng ho ba siyo kopanong.

Metsotso ya kopano e fetileng

Karolong ena ho balwa metsotso ya kopano e fetileng. Ho etsa sena ke tshisinyo ya ho re metsotso e amohelwe ke kopano hore e nepahetse jwalo ka ha kopano e ile ya tsamaiswa ka nao eo. Ha e amohetswe ka ho otlooha ke e mong, a bile a na le motshehetsi, ebe modulasetulo o a e saena.

Tse tswang metsotsong

Mona ho qoqwa ka dintlha tse hlokang ho tshohlwa tse tswang metsotsong e qetang ho balwa.

Ditaba tsa letsatsi leo/ tse ntjha/ tse reretsweng kopano

Modulasetulo o tla hlahisa ditaba tse ntjha tse reretsweng phutheho ya letsatsi leo, ho ya ka dihlooho tsa tsona, mme di tshohlwe. Diqeto di ngolwa metsotsong.

Ditaba tse ding/ Tlhakantsutsu

Karolong ena ho hlahiswa ditaba tse neng di sa hlophisetswa sebaka Lenanetsamaisong.

Kgetho ya letsatsi la kopano e latelang

Ho tla dumellanwa ka sena, kapa se tlhellwa lekgotla la Phethahatso kapa modulasetulo le mongodi.

Ho kwala kopano

Modulasetulo o kwala seboka ka ho leboha Tshebedisanommoho, ebe o qhala kopano. Kapa a ka kopa e mong a kwale ka thapelo.

Mohlala wa lenanetsamaiso hammoho le metsotso ya kopano:

Lenanetsamaiso le metsotso ya kopano ya Lekgotlakemedi ya Baithuti (RCL), e neng e tshwaretse ka phaposing ya ho rutela ya Kereiti ya 11A sekolong se phahameng sa ThutoBokamoso, mohlala la 29 Motsheanong 2010 ka hora ya bobedi motsheare wa mantsiboya.

LENANETSAMAISO

1. Pulo ya kopano le kamohelo
2. Tlhomamiso ya phutheho/ kopano
3. Ba teng le ba siyo
4. Metsotso ya kopano e fetileng
5. Tse tswang metsotsong
6. Ditaba tse ntjha tsa letsatsi leo
- 6.1 Tokisetso ya leeto la Qwaqwa
- 6.2 Kopo ya thuso ya ditjhelete
7. Tlhakantsutsu
8. Kgetho ya letsatsi la kopano e latelang
9. Ho kwala

M.M. Mashandu (Mongodi)
263 Matsatsela Street
SHARPEVILLE
29 Motsheanong 2010

Metsotso ya kopano

Pulo le kamohelo

Modulasetulo. Lefa Tshabalala o ile a bula kopano semolao. O ile a amohela maloko a teng ka mantswe a mofuthu, mme a bolela ha re tla ba le kopano e ntle, jwalo ka mehleng.

Ba teng le ba siyo

Ba teng e ne e le Kedibone Dipuo, Mmabotle Morwa, Thabiso Letsoho, Tini Mofubetswana. Kgama Letsie, Tsietsi Diepollo le Mabotswa Maleshano mme ho ile ha tsamaiswa pampiri ya ngodiso ya ba teng. Modulasetulo o ile a bolela mabitso a ditho tse siyo, mme mongodi wa kopano a ba ngola fatshe.

Metsotso ya kopano e fetileng

Mmabotho Morwa o ile a bala metsotso ya kopano e fetileng; metsotso ya amohelwa mme modulasetulo a e saena.

Ditaba tse tswang metsotsong

Modulasetulo o ile a tlaleha hore taba ya ho ya kadima dibuka tsa padi ya Sesotho sekolong se mabapi e ile ya nyopa taba ena e tla lokela ho tadingwa botjha.

Ditaba tse ntjha

Tokisetso ya ho ya Qwaqwa

Mofetsi Morwa o ile a nehelana ka tlaleho mabapi le tseo a seng a di entse mabapi le tokisetso ya leeto la ho ya Qwaqwa. Sebaka se se se beheleditswe mme le dipalangwang di se di lefelletswe.

Kopo ya thuso ya ditjhelete

Ka kopo ya thuso ya ditjhelete, modulasetulo o boletse hore lebenkele la Tau Bassar ke lona feela le dumetseng hore le tla thusa ka tjhelete e kopilweng. Lekgotla le tla lokela ho sekaseka tsela eo tjhelete e tla eketswa ka yona.

Tlhakantsutsu

Ha ho a ka ha ba le ditaba tse ding tse ka thoko.

Kopano e hlahlamang e tla ba mohla la 28 Lwetse 2009, ka hora ya boraro motsheare wa mantsiboya.

Ho kwala

Modulasetulo o ile a leboha ditho ho ba teng kopanong, a etsa thapelo mme kopano ya kwalwa ka hora ya bone.

Modulasetulo .....

Mohla la: .....

Mongodi: .....

Mohla la: .....

4.4 Diatikele le Dikholomo tsa dikoranta le dimakasine

4.4.1 Atikele e yang koranteng

Mofuta ona wa atekele o batla o fapana le boholo ba mefuta e meng e latelang sebopelo sa selelekela, mmele le qetelo. E bonwa haholo ka tse latelang:

- e ba le *sehlooho* se matla se bileng se hohelang mahlo a mmadi, mme se fupereng mohopolo wa sehlooho wa atekele.
- lebitso la moqolotsi wa ditaba mmoho le sebaka moo atekele e ngolletsweng hangata di hlahiswa ka mongolo o motenya ka ditlhaku tse kgolo ka hodimo ho seratswana sa pele.
- hangata atekele ya koranta e *arolwa ka dikholomo* tse bopilweng ka *diratswana* tse kgutshwane, tse bopilweng ka dipolelo tse ka bang tharo.
- ho ka *siuwa mola* dipakeng tsa diratswana kapa ha qalwa seratswana se setjha harenzana feela (*indented*).
- ditaba di hlahiswa ka sebopelo sa phiramidi e shebisitsweng tlase; ho hlahiswa ditaba le tlhahisoleseding e bohlokwahlokwa, ho theoha jwalo ho isa ho e seng bohlokwa hakaalo.
- seratswana se lelekelang ke ditaba tsa atekele tse kgutsufaditsweng; se tsebisa mmadi dintlha tsa bohlokwa, tse kang ho etsahala **eng**, ke **mang**, ho **kae**, **neng**, **hobaneng** le hore tsohle di tla latela **jwang**.
- e be jwale ntlha kapa mohopolo ka mong o namiswa seratswaneng sa ona.
- sehalo se hlahela eka ha se na tshekamelo (*unbiased*) ya letho le ho sa hlahise maikutlo a mong, leha e le ntho e tsebahalang hore ha ho na tema e ka hlokang tshekamelo. Ha ho le jwalo mmadi o lokela ho ribolla tlasa majwe ho ka bona tshekamelo. Se lokelang ho behwa pepeneng ke **dintlha** (*facts*), e seng maikutlo.
- diatekele di ngolwa ho hlaha lehlakoreng la **mmuuwa** (*yena* kapa *bona*, *yona*, *tsona*, j,j,); Maemedi a mmui (*ke* kapa *nna*, *rona*) ha a sebediswe ho hang.
- tshebediso ya mabitso a batho e eketsa bonnete ba ditaba tseo ho ngolwang ka tsona. moo batho qotswang kapa moo ba nehelanang ka bopaki teng, ho sebediswe *puo ya mmui* le matshwao a di-a-bulwa-di-a-kwalwa. Sena se eketsa thahasello le toboketso ya dintlha/ditaba tseo ho buuwang ka tsona. Hangata ho sebeiswa dipolelo tse ho lekgathe la jwale le la nako e fetileng

Mohlala wa atikele e ngolletsweng koranta

<p>BAQOLOTSI BA DITABA BA JESETSWA KGWEBELENG <i>Baqolotsi ba bangata afrika mona ba sebetsa tsasa maemo a boimaa.</i></p> <p>DOMINIC CHIMHAVI Le hoja lefatshe kajeno le keteka Letsatsi la Tokoloho ya Boqolotsi ba ditaba, baqolotsi ba ditaba ba mona Afrika ha ba na lebaka la ho keteka letsatsi lena le bohlokwahlokwa hakaana. Ba a tlatlatjwa, ba tujwe, ba sotlwe ka sehloho, ba tshwarwe le ho bolawa moo ba reng ba etsa mosebetsi wa bona.</p>	<p>Le hoja setshwantsho se shebahala se le setle karolong tse kang tsa Afrika e Borwa le e Leboya, basebeletsi ba ditaba ba dikarolong tse Afrika Bohareng le Bophirima ba ntse ba tswela pele ho hlekefetswa. Ha o fihla dinaheng tse kang Sudan, Gambia, Senegal Somalia, Eretria le dinaheng tse ka Afrika Bophirima o fumana mehau feela. Empa ha ho hobe hakaalo, ho ya ka modulasetulo Mokgatlo wa Bahlophisi ba Afrika, Mathata Tsedu. “Ee, dinaheng tse ding maemo a mpefala empa ho na le tse ding tseo ho tsona maemo a ntseng a ntlafala” ho realo Tsedu.</p>	<p>O bonahala a tshwengwa ke maemo a ntseng a hlahella dinaheng tse kang Sudan, Somalia, Eritria, Gambia le Senegal, hobane melao ya boqolotsi ba ditaba ya tsona e ntse e tiiswa tlasa taolo ya boqolotsi ba ditaba bo matla. Ngwahola ka la 17 Pudungwana ho tshwerwe baqolotsi ba ditaba ba 70 Khartoum ha ba ne ba ipelaetsa mabapi le melawana eo ya kgatello.</p> <p>[E fetoletse ho tswa ho City Press ya la 3 Motsheanong 2009]</p>
--	--	---

Ikwetlise: O ka ikwetlisa ka ho ngola atikele e yang dikoranteng kapa dimakasineng ka se seng sa ditaba tse boletsweng ho ‘dikahare’ tse hlahositsweng ka hodimo, kapa taba eo o iqapetseng yona.

Mohlala, re sa tswa dikgethong ho kgetha mmuso o motjha. Ngolla koranta kapa makasine wa motse wa heno mme o hlahisa maikutlo a hao ka dikgetho tsena.

4.4.2 Diatikele tsa dimakasine

Tsena ke mofuta wa dikgokahano o yang dimakasineng. E ka ba atikele mabapi le taba e itseng e amang setjhaba kapa phedisano, kapa ya lebiswa kholomong e itseng ya phatlalatso, (mohlala, tsa baratani, tsa dipapadi, tsa bophelo bo botle), jj. Kaofela ha tsona ditema tsena di ngolwa ka *sepheo* sa:

- ho hlahisa maikutlo a mongodi mabapi le taba e itseng, kapa
- ho behela babadi ka ditaba tsa bohlokwa bodulong, setjhabeng, kapa
- ho botsisisa le ho batla hlakisetso ka ntho e itseng, kapa
- ho nehelana ka tsebo kapa lesedi le itseng, kapa
- ho tletleba mabapi le ntho e itseng, kapa
- ho araba lengolo le neng le hlahisitswe ke e mong koranteng kapa makasineng.

Hlokomela hore hangata ho bontshwa feela *atikele* le ditaba, e le hore mohlahisi o na le mabitso, sikenetjhara ya mongodi le aterese, empa feela a sa di hlahisa phatlalatsong, mohlomong ka kopo ya mongodi kapa lebaka le itseng la bosireletsi. Ka nako e nngwe a hlahise feela lebitso la boikgakanyo. Sheba mohlala o latelang:

Matshwao a sebopeho

- E ngolwe ka bokgabane le bokgeleke; ho be le sehlooho se sekgutshwane, se be matla mme se kgahle mahlo le ho tsosa tjantjello;
- Tema ya atikele e arolwa ka *dikholomo* ho etsa hore e balehe habobebe. Ditaba di hlahiswa ka sebopeho sa diratswana, tseo hangata di nang le selelekela, kgolo (mmele) le qetelo;
- Diratswana e be tse kgutshwane, ka puo e balehang habonolo;
- E tobe taba, e bua le mmadi ka ho otlooha, mme e ama maikutlo a mmadi;
- Hlahisa mabitso a batho, dibaka, dinako kapa tlhahisoleseding efe feela e amang atikele;
- Mongodi lokela ho hlahiswa ka mehla;
- Sehlooho, sehloho le setaele di itshetleha mofuteng wa atikele, bothong ba ya ngolang mmoho le baamohedi ba ditaba.

Mohlala wa atikele:

<p>BOKGONI BO EKETSEHILENG</p> <p>Ka KT Lempetje</p> <p>Ka ho sebedisana mmoho le diprovinse le bomasepala Lefapha la Phano ya Matlo ke lona le ahang matlo a mangatangata naheng ena. Matlo a fetang 200 000 a ajwa selemo le selemo.</p> <p>Ho ya ka phatlalatso e entsweng ke ba Phano ya Matlo le Moruo Afrika Borwa (<i>Housing and the Economy of South Afrika</i>) dikhampane tsa poraevete di ahile matlo a 20 000 ka selemo sa 2005. ha mmuso ona o ahile a matlo a 40 000 ka sona selemo seo.</p>	<p>Matlo a 200 000 a lekanyetswa tjehelete e ka bang dibilione tse R4, 5 ka selemo. Hona ke boikitlaetso bo boholo lehlakoreng la mmuso, mme hona ho matlafatsa batho le moruo wa naha ena.</p> <p>Ha ho eketswa hape ho faneng ka matlo a tjehelete e tlase, kgwebo ya ho aha e entse hore ho be le mesebetsi ya ho aha e 15 000. Mesebetsi e meng hape e 14 000 e ba teng ha ho ntse ho betlwa thepa ya ho aha.</p> <p>Mmuso o matlafaditse batho ba bomme ka ho etsa hore bomme ba nehwe 10% tsa</p>	<p>ditekanyetso tsa matlo tsa diprovinse ho diprojeke tse etelletseng pele ka basadi ba dikonteraka.</p> <p>Ha esale ho tloha ka selemo sa 2000, diprojeke tse 290 ho tse 2 573 di ile tsa abelwa batho ba bomme.</p>
--	---	---

4.4.3 DIKHOLOMO TSA DIKORANTA LE DIMAKASINE

Kholomo ya Dikoranta

Kholomo ya koranta ke karolwana, koranteng kapa makasineng eo mongodi e mong ya itseng a e sebedisang ka dinako tsohle ho ngola diketsahalo tse fapaneng ho yona.

Ithuse ka dintlha tse latenang bongoding bona

- Ngola ka ditaba tse khahlisang, tse tla hohela babadi;
- Sebedisa puo e bonolo eo babadi ba tla e utlwisasang ha bonolo;
- Sehlooho sa hao se hohela;
- Kopa babadi ho romela ditlhaliso kapa diphehiso tsa bona;
- Hlahisa le aterese ya hao ya inthanete moo babadi ba ka romelang diphehiso tsa bona ka bongatangata, ho buisanwe haholo kholomong ya hao;
- O ka nna wa hlahisa senepe sa hao, jwalo ka ha o le monga kholomo eo.

<p>Leqephe la Fred Khumalo</p> <p>Ka nngwe nngwe ho SISIMOSA MAIKUTLO., ka ho e nngwe e ka MOTLAE</p> <p>SETSO SA SEAFORIKA? E seng sebakeng sa ka</p> <p><i>Ke nako ya hore re lekole botjha meetlo le ditlwaelo tsa rona.</i></p> <p>Nyerere Rutahiro o ne a ja dijo tsa tinara ka ntle tlong ya hae ha sehlopha sa banna ba Tanzania se mo wela hodimo se mo rema ka dilepe.</p> <p>BBC e bega hore banna bana ba ne ba hoeletsa ba re “re batla maoto a hao”. Ba mo remile go fitlhela a swa, ba bo ba nyamela ka ditho tse ding tsa hae, tseo ba di nkileng ho yena.</p> <p>Sena se etsahetse ngwaholla ka Phupu. Empa ditaba tsa ho bolawa ha maswefe, ba bolaelwa ditho tsa</p>	<p>mebele ya bona di ntse di buuwa dikarolong tse ngata tse ngata tsa Botjhabela ba Afrika. Ka baka la sena, bongata ba batho bo balehela moo ho bolokehileng teng metseditoropong.</p> <p>Bana ba babedi ba mafahla le bona ba letswalong la ho tsonywa le go bolawa ba bolaelwa ditho tsa bona.</p> <p>Kgalekgale, dikarolong tse ngata tsa Afrika, ho tloha Nigeria kwana Bophirima jwa Aforika ho fihla Zimbabwe, e ne e le bomadimabe ho beleha mafahla. Ka baka la sena mafahla a ne a bolawa mme ditopo tsa bona di lahlelwa harehare merung kwana. ....</p> <p>(Sunday Times 11 Pudungwane October 2009)</p> <p>Tsa hao ka kholomo ya hae? Mo romelele diphehiso ho:khumalo@sundaytimes.co.za. Bala karolo ya Fred ho: http://blogs.thetimes.co.za/khumalo/</p>
--	---

4.4.4 TSA BOHLOPHISI (EDITORIALS)

Ke karolwana ya makasine kapa ya koranta e ngolwang ke Mohlophisi wa koranta kapa wa makasine ono. Mona Mohlophisi o nehelana ka tšhebokakaretso ya makasine le diatikele tse hlahellang ho wona, kapa a be le molaetsa oo a batlang ho o fetisetsa ho babadi.

Dintlha tsa bohlokwa

- Ditaba tšena tsa bohlophisi ba koranta kapa makasine di etšwa ka ditaba tse etšahalang tsatsing leo kapa ka nako eo;
- Di ngolwa ke mohlophisi ka sebele sa hae kapa motho e mong eo mohlophisi a mo laetseng ho ngola 'tsa Bohlophisi'. (Kholomo ena e bitšwa "kholomo e eteletseng pele").
- Makasineng e bua ka diatikele tsa makasine oo le ka bangodi bang ba jereng boikarabelo ba diatikele.
- Kholoko ena e bontšha ntlhakemo ya mohlophisi. Hangata ha a nke lehlakore, o mpa feela a supa dip[hapang tse itseng, ho sirela ho itseng kapa ho ata ha mathata ao re tobaneng le wona mme ho se na motho ya etšang letho ka wona.
- Ka nako e nngwe lengolo lena la bohlophisi le ema le tiile hodima ntlha e itseng e bontšhang ho hloka botshepehi kapa toka, kapa le sekeseke ketapele ya mmuso kapa ya naha e itseng.

Mohlala wa lengolo la Mohlophisi wa makasine wa *True Love*

<p>Lengolo le tšwang ho Mohlophisi</p> <p>Joweee! ka moo nako e fofang ka teng! Setsebi se seng se ne se nepile ha se "Pheletso ya selemo ha se qetelo, ha se qalo, empa e le kgatelopele ya nako le ho fumana bohlahe bohle boore bo itemohelng Letsatsi ka leng.</p> <p>Ha ho nnete e fetang eno. Selemo sa 2009 se fihla pheletsong re sa se bona. E bile selemo sa mosebetsi o moholo, o matla mme o monate haholo. Re thabiswa haholo ke hore re ile ra sebetsa ka bokgabane bo boholo ho le tlisetsa makasine wa maemo a hodimo o fupereng ditaba tsa bohlokwa setjhabeng, o tliseng le diatikele tse ngata tsa boithabiso. wona!</p>	<p>Sehla ke sena re kena ho sona, majakane a se bitša 'Festive season', hobane di ngata tsa boithabiso tse etšahalang sehleng sena. Ka hoo, ke motlotlo haholo ho le tšebisa hore le tla thabela makasine wa kgwedding ena ka baka la masutša ao le tla a fumana ho</p> <p>Palekgolong ya rona e mofuthu e qepheg la 46, bala ha Nhlanhla Hciza a buisana le moqholotsi wa rona Mapula Nkosi ka bohlokwahadi ba letsatsi la Keresemese ho yena le ba lelapa la hae. O re jwetsa hape le ka ditaba tseo re di lapetseng tsa alebamo ya hae moo a binang a le mong e nthantjha.</p> <p>Ho mme Keresemese e ne e tla ba eng ntle le dijo tse monatenate, didullisa mathe? Qepheg la 152 sebakadi sa kalaneng Mampho Brescia o re senolela lethathama la dijo tsa motsheare mme o bontšha ka moo o ka thabisang baeti ba hao ka masutša.</p>	<p>Ho re o tle o shejwe ke bohle o sa kena feela meketjaneng eo o e memetsweng, tlodisa mahlo ho mohlophisi wa tsa botle, Ayanda Bikitšha ka qepeng la 72. Re sa le hona moo meketjaneng, Mandy Collins o re hlaba malotsana ka tsela eo o ka hlophisetsang le ho tšwara meketjhana e thabisang 'diponkoponko' (ba banyenyane) o sa kene ditjeong tse tla o kgwehlisa mangole; fumana tšena tšohle qepheg la 156. Hela Mosotho o re kgomo ha e nye boloko kaofela. Iphumanele khopi ya hao o tle o thlole manti! Hopola hore pela e ne e hloke mohatla ke ho romelletsa!</p> <p>Nna mmoho le moifo wa True Love o iteletseng ho le sebeletsa ka botshepehi, re lakaletsa babadi ba rona ba kgabane Keresemese e monate. Ha Mmopi a le tšhele ka diphororo tsa mahlohonolo, mme A le boloke!</p> <p>Dorah</p>
--	--	--

4.5 TOKOMANE YA BOITSEBISO LE DIPHIHLELLO (Curriculum Vitae)

Ena ke tokomane eo ho yona o ithalosing, o nehelanang ka tlhahisoleseding ka wena. Ntle le dint;lha tsa boitsebiso tsa motho, e bontšha mangolo ao o a fihlelletseng thutong, dikgau tseo o di fumanang, moo o sebeditseng teng, boitemohelo ba hao mesebetsing, tseo o thabelang ho di etša, mmoho le ba ka o pakang.

Tokomane ena e lokela ho ngolwa ka bokgeleke hore o tle o kgone ho fumana sekgeo seo o ingodisetsang sona. Hopola tšena ha o rala tokomane ena:

- Dintlha tsa hao tsa boitsebisop e be tse felletseng;

- Hlahisa ditaba tsa nnete ka tsela e hlakileng. O se ke wa ipha mebala eo o se nang yona;
- Ha eba o etsa kopo ya mosebetsi, ngola dintlha tse tsamaelanang le tse batlilweng phatlalatsong ya sekgeo seo sa mosebetsi. Kahoo, o tla lokela ho fetofetola tokomane ena ho latela ditlhoko tsa sekgeo seo.

Mohlala wa tokomane ya Boitsebiso le Diphihlello:

BOITSEBISO BA MONYANE PAULOS ODIRANG

Dintlha/ Tlhahisoleseding ka nna

Mabitso a qalang : Monyane Paulos
 Sefane : Odirang
 Nomoro ya boitsebiso : 751029 0746 084
 Letsatsi la Tswalo : 29 Mphalane 1975
 Bong : Ke e motona
 Aterese ya lapeng : 5478 Sekoiyane Street
 Sebokeng
 0907

Mohala (wa lapeng) : (041) 346 5076
 (wa letsohong) : 071 486 9003
 Botjhaba : Mosotho
 Boemo lenyalong : Ha ke eso nyale
 Boemo ba bophelo/ malwetse : Ke phetse hantle haholo
 Puo ya lapeng : Sesotho
 Dipuo tse ding : English, Afrikaans (ke tseba ho di bua le ho di ngola)
 Isizulu, IsiXhosa (ke tseba ho di bua)
 Lengolo la ho kganna : Dikoloi tse nyenyane (khouto ya 08)

Mangolo a Thuto

Sekolo sa ka sa ho qetela : Esokwazi Secondary, Sebokeng
 Sehlopha se hodimodimo : Kereiti ya 12, ka 2008
 seo ke se pasitseng

Dithuti tseo ke di pasitseng : Sesotho Puo ya Lapeng; English Additional Language,
 Maths Literacy, Life Orientation; Accounting; Business Studies;
 Economics

Mangolo a mang le dikgau

Windows 2003 – Microsoft Word: Lilungile Training Opportunities, 2004
 Business Economics Award : Kgau ya sekolo bakeng sa mosebetsi o motle ka
 ho fetisisa, 2006

Boetapele : Lengolo la Ketapele ya baithuti sekolo (RCL), 2007.
 Lengolo la Ketapele ya batjha (Lutjha Youth Club), 2008

Boithabiso le dithahasello : Bolo ya maoto; Rugby; ho bala dibuka;
 Ho boha thelevishene

Dipaki

1. Mong. P.K. Kuthamela : Mosuweloo, Khanya-Lesedi Secondary School
 Nomoro ya mohala : (016) 352 6590, Kapa
 071 498 4567
2. Mong. K.L. Bamabanani : Motsamaisi, Sebokeng Community Services
 Nomoro ya Mohala : (016) 154 3355, kapa
 073 673 2905

Hlokomela:

- Ha ho ngolwe matshwao a ho bala Boitsebisong, ntle feela moo ho hlokehang teng, mohl. dikgutsofatsong, mananeng, jj.
- Hona e mpa feela e le mohlala wa sebopeho sa boitsebiso. Wena o ka rala tokomane ya boitsebiso le diphehlelo ya hao, ho latela tlhahisoleseding ya hao le diphihlelo tsa hao.

4.6 TSA BOPHELO BA MOFU (OBITJHUARI)

Ena ke tema eo ho yona ho ngolwang ditaba tse amanang le mofu.

Matshwao a ikgethang a sebopeho sa tema ena

- Mofu ke mang, ke wa ha mang;
- Tlhaho ya hae: Sebaka moo a hlahetseng teng, letsatsi la tswalo le selemo.
- Tsa kgolo ya mofu: dithuto; mosebetsi; lenyalo.
- Tsa lefu la hae: letsatsi le mokgwa oo a hlokaletseng ka wona;
- Maballo: bao a ba siyang;
- Sereto sa habo

Mohlala wa tsa bophelo ba mofu/obitjhuari

Tsa bophelo ba mofu

Mofu Tankiso Polao ke ngwana wa matsibolo baneng ba bahlano ba ntate Phakisi Polao le mme Mosidi Polao. O ne a hlahele seterekeng sa Makeleketa, polasing e bitswang Sterkfontein ka la 12 Phato 1958.

Mofu o qadile dithuto tsa hae sekolong sa poraemari sa Mohaung hona polasing eo ya Sterkfontein. O ile a fetela sekolong se phahameng sa Senkepeng sa Masheng moo a ile a phethela lengolo la materiki teng ka selemo sa 1977.

O qadile ho sebetsa khampaning ya *Dairy Belle* e Motse Thabong ka selemo sa 1978 e le mokganni wa dilori tse kgolo tse tsamaisang lebeso ho tloha Motse Thabong ho phatlalla le Freisetata ena yohle. O sebeditse mona dilemo tse tharo.

Ka selemo sa 1981 a ya sebetsa Koporasie ho la Bloemfontein, e le yena mohlophisi ya ka sehloohong dihlahisweng tse romellwang ka ntle. O sebeditse mona ho fihlela lefu le mo kgaoletsa.

Mofu o ile a kena lenyalong le Disemelo Seohlolo mme ba ba hlohonolofatswa ka bana ba babedi e leng Thakgodi le Pulane.

O hlokaletse kotsing ya koloi ka la 14 Pherekong 2009. O siya mofumahadi wa hae Disemelo le bana ba hae ba babedi le dikgaitsemi tse tharo.

Robala ka kgotso Mosia Motubatsi, motho wa mantsha thebe di omme!

Ela hloko: Lenanetsamaiso la lepato ha le hloke ho hlahiswa ha ho ngolwa tsa bophelo ba mofu bakeng sa tekanyetso.

4.7 PUISANO (*dialogue*)

Puisano ke tema e ngolwang ho hlahisa puisano e teng dipakeng tsa batho ba babedi kapa ho feta. Ka tsohong le leng puisano ena e ka moqoqo feela e tlwaelehileng pakeng tsa batho ho tshohlwa taba e itseng, ha ka ho le leng e ka ba puisano e hlophiseditsweng morero o itseng, mohlala, inthaviu. Ka hlakoreng le leng hape e ka ba puisano e etswang ha ho ngolwa tema (*script*) ya terama.

Puisano e ngolwang (*Written dialogue*)

Ha ho ngolwa puisano ho hlokomelwe tse latelang:

- puisano e ngolwa ka mehla e le ho *puo ya mmui*, empa matshwao a *di-a-bulwa-di-a kwalwa* (“...”) ha a sebediswa;
- lebitso la sebui le ngolwe ka letsohong le letshehadi la leqephe, le bile le latelwa ke letshwao la *kgutllopedi* (jk. *Moleboheng*);
- tlhaloso ya tlatsetso (jwalo ka ho terama), e kang ditaelo tsa hore ho itseng ho etswa jwang kapa ho buuwa jwang, ho ngolwa ka masakaneng;
- polelo e nngwe le e nngwe e lokela ho ba *karabelo* ya polelo e sa tswa buuwa;
- sehalo le puo tse sebediswang di tla itshetleha kamanong ya dibui/ dibapadi tse pedi tse buisanang esita le ho sehlooho hammoho le puisano ka boyona;
- ho tlolwe mola dipakeng tsa sebui ka seng ho etsa hore mosebetsi o balehe habonolo esita le ho ba makgethe.

Ho na le mehlala e mengatangata ya sebopheo sa puisano eo o ka e tholang bukeng efe kapa efe feela ya tshwantshiso kapa terama. Eya sheba mehlala eo.

4.8 INTHAVIU E NGOTSWENG

Inthaviu ke tsela e nngwe ya puisano. Re ka hlalosa inthaviu ka ho re ke puisano e ikgethang pakeng tsa batho ba babedi kapa ho feta moo ka sepheo se itseng. E mong (ba bang) o/ ba botsa dipotso mabapi le nthu tse itseng, e mong a di arabe mme a fane ka tlhahisoleseding. Ka sebopheo se seng sa inthaviu, *sehlopha* sa babotsi se botsa *sehlopha* sa babotswa dipotso.

Inthaviu e etswa ka dipheo tse fapaneng, e ka ba ho etsa diphuputso, ho lekola/ hlahloba (mohl. batla lengolo la ho ithuta ho kganna), ho batla mosebetsi, phahamiso mosebetsing, ho batla tlhahisoleseding (mohl, ka dinaledi) jj.

Ela tse latelang hloko ha ho etswa inthaviu:

- Dipotso di hlophiswe ka bokgeleke, di hlake e le ho bitsa dikarabo tse tla nehelana ka tlhahisoleseding ka botlalo;
- jwalo ka ha re entse puisanong e ngolwang, lebitso la sebui le ngolwe ka letsohong le letshehadi la leqephe, le bile le latelwa ke letshwao la *kgutllopedi* (jk. *Teboho* :);
- selelekeleng mmotsi o nehelana tlhahisoleseding e amanang le sepheo sa puisano.
- mmeleng mmotsi o botsa mmotsuwa dipotso tse itshetlehileng sehloohong se itseng mme mmotsuwa o araba dipotso tsena.
- Dipotso di ka nyalana le dikarabo tse hlahisitsweng pejana, mme dikarabo tsohle di tobe dipotso, mme di tshetshetswe ka dintlha. Nehelana ka dintlha tse batsi, tse amanang le seo o se botsitsweng;
- Sehalo e be se lokeng kopano ena, mme puo e be ya semmuso. O se ke wa sebedisa *puo ya seterateng/* e sebediswang tlasa maemo moo ho iketlilweng.

Mohlala ke ona wa inthaviu e ileng ya ba teng pakeng tsa moqholotsi wa ditaba wa lesedinyana la Bona, David, le naledi ya difilimi e ileng ya tuma haholo, Presley Chueneyagae:

SE BOLELWANG KE NALEDI YA FILIMI E NTJHA . . .

'Ke lla sa mannetenete'

[Lebitso la hae ke Presley Chueneyagae (21) naleli e seng e hapile kgau filiming e mofereferere e sa tswa tuma haholo, e leng *Tsotsi*. Moqholotsi wa rona wa ditaba, David, o ile a ipha nako ho ya buisana le yena, mme o di beha tjena]

DAVID: O qadile neng ho papala difiliming, mme hona ho tiile jwang hore o be le lerato karolong ee ya mesebetsi wa bonono?

PRESLEY: *Ha e sale ke rata ho papala papading tsa difilimi ke sa le sekolong. Ke bona hore lerato lena ke tswetswe le lona. Re le sehlotswana sa batjha re ne re le ditho tsa mokgatlo wa Soweto Youth Drama Society, re etsa ditshwantshiso tse fapaneng.*

DAVID: Ho tiile jwang hore o hlahelle pontsheng ka ho ba seapadi sa difiliming?

PRESLEY: *Talenta ena ya ka e lemohuwe ke agente e pele, Moonyeenn Lee ha ke ne ke ena le dilemo tse 16 mme ke kena sekolo mane Tshwane. Yena a re ke qetelle dithuto tsa ka tsa materiki mme o tla mphumanela mesebetsi wa ho papala difiliming.*

DAVID: Ho *Tsotsi* teng o ne o kene jwang?

PRESLEY: *Ke kene selemong se fetileng. Moonyeen o ile a nthomela ditekong moo ho neng ho hlokahala seapadi sa karolo ya sehlopha sa dinokwane filiming ya Tsotsi mme ka iphumanela karolo e pele.*

DAVID: O ile wa hla wa tuma haholoholo filiming ena. Na sephiri sa katleho ya hao ho *Tsotsi* ke sefe?

PRESLEY: *Sephiri sa ka ke hore ke tshwantsha karolo eo ke e bapalang le bophelo ba ka ba nnete, mme ke sona se etsang hore ke atlehe. Ke hotse ka thata, ke dula ke tshohile ke lebelletse ho hong ho bohloko ho ka ntlahela.*

DAVID: Ke mang eo o ka reng o na le tshusumetso e kgolo bophelong ba hao, eo o ka reng ha o papala tjee, o a be o lebisitse ho yena?

PRESLEY: *Ke mme. Ke rata mme Agnes ka pelo yohle, mme ha ke papala karolo e utlwisang bohloko papading ke nahana kamoo nka ikutlwang kateng ha ho ka the mme o hlokahetse. Ke lla hona jwale ha nka nahana ka taba eo, kelello ya ka e se hlale e hopola le hore ke a papala.*

DAVID: A ko re qoqele hanyenyane ka mokotaba wa filimi ena.

PRESLEY: *Tsotsi ena e lonya e ne e hole e le kgytsana e se nang lehae, mme e hloile mang kapa mang ya boi. O kgothotsa mahlatsipa a hae lekeisheneng, mebileng esitana le seteisheneng sa Park Central moo ho dutseng ho phethesela.*

DAVID: Ke utlwile o re o tshwantsha karolo eo o e bapalang le bophelo ba hao ba nnete, jwang?

PRESLEY: *Karolo ena e nkgopotsa mohla ke neng ke kgothotswa selemong se fetileng toropong ya Tshwane. Ke ne ke tswa ithophisetsa papadi ya Hamlet mane State Theatre ha ke hlaselwa ke ditsotsi tse pedi ka dithunya, ba batla selfouno ya ka. Ke ketsahalo e tshosang haholo eo, empa ke ile ka e hlanaka*

DAVID: Pale ya filimi ena hantlentle yona e tswa hokae?

PRESLEY: *Ke pale ya buka e ngotsweng ke Athol Fugard dilemong tsa bo 1970. E hopotsa batho ka bophelo ba Jozi moo motjha a iphumanang a baleha ka koloi mebileng a sa bone le hore ho na le lesea ka hara yona. Mapolesa a mo lelekisa koloi ya ba ya tjhaisa, mme yena a baleha le lesea ho leba lekeisheneng le haufi.*

DAVID: Jwale yaba o fella kae le lesea leo la batho?
 PRESLEY: *A fihla a kena tlong e nngwe a hlometse mme a hatella motswetse ya neng a le moo ho nyantsha lesea. Ke mohlolohadi ya sa leng motjha, ya qetelletseng a mo qhekelleditse, a mmolella hore bophelo ha hae bo ka fetoha.*

DAVID: Ha tla jwang hore o fumana morwetsana ya loketseng ya bapalang karolo ya Mirriam?

PRESLEY: *Pele ke nehwa karolo ya Tsotsi ke ile ka kotjwa ho etsa diteko mabapi le basetsana ba neng ba iteka karolong ya Mirriam. Mona ho ile ha hlola mosetsana ya bitswang Terry Pheto. Ke yena eo e bileng Mirriam. Jwale o sebeletsa horea fihle maamong a Presley.*

DAVID: Tjhee, Tsotsi monna, re sa utlwile, tsa hao tsohle ke tse thabisang. Rona ba ha Bona re o lakaletsa mahlohonolo ohle mosebetsing wa hao wa difilimi. Eka o ka atleha ho feta boemo boo o seng o bo fihlelletse.

PRESLEY: *Ke a leboha.*

(E qotsitswe mme ya fetolwa ho lokisetswa mosebetsi ona ho tsa ho Bona, Phato 2005)

4.9 PUO (Ho ngola puo)

Puo ke karolo ya bohlokwa ya phedisano. Ke hangata hakaakang meketjaneng e fapafapaneng kapa dikopanong moo motho a kotjwang ho nehelana ka puo. Ho fana ka puo o mametswe ke sehlopha se boholo bo itseng ba batho ho fapana le ho bua le sehlotshwana sa batho maamong a iketlileng. Mona re tla fana ka tataiso ka puo eo ho tla nehelanwa ka yona, empa re qala ka ho tadima ha puo ena e ngolwa pele.

Dintlha tsa tlhokomediso ha ho ngolwa puo

Pele o qala ho ngola puo o lokela ho ela tlhoko dintlha tse latelang:

- Hobaneng o ya nehelana ka puo, sepheo sa kopano ke sefe?
- Mofuta wa kopano e o yang ho bua ho yona ke ofe, e ka ba dikapeso thutong, moketjana wa ho keteka ho pasa dithutong, mokete o itseng wa sekolo, lenyalo, jj.
- Bamamedi ba hao e tla be e le bomang, na ke batjha, banyalani, bagwebi, batswadi, jj.
- Na o tla nehelana ka puo ya hao ka tsela efe, na ke ka tsela e bonolo, ka ho tshehiso, ka semmuso, jwalo jwalo.
- E tla be e le nako efe eo o tla bua ka yona, na ke hoseng, motshehare, mantsiboya, bosigo, jj.

Ha o se o fumane dikarabo tsa dipotso tse ka hodimo, hlophisa puo ya hao ka tsela e latelang:

- Pulo ya hao e be polelo kapa polediso ya bohlale, e matla e tla hohela le ho qhahamisa ditsebe tsa bamamedi. E ka nna ya ba motlae kapa qotso e tla hokahana le puo ya hao.
- Hlophisa le ho hlohlomisa dintlha tsa hao ka boqhetseke hore puo e phalle.
- Sebedisa dipolelo tse kgutshwane mme o nno tswake ka mehlala le dipolediso tsa bonono tse sa tlwaelehang ho natefisa puo.
- Puo ya hao e be le phallo – ho be le qaleho e hlakileng, mmele wa dintlha tse momahaneng, le qetelo e mathemalodi.
- Bua dintlha tsa nnete, tse sa tswakanang le mashano.

Mohlala wa puo ya thoholetso

THOHOLETSO YA TSHEHLANA, BOTLE

Dumelang boMme le boNtate

Ke thabo le tlotla e kgolo ho nna ho lahlela mantswenyana a se makae ka tshehlana ena e holang kajeno. Ke kgolwa hore le tla dumellana le nna ha ke re kajeno, le hara matsatsi kaofela ke pabala ya sebele, yena seilatsatsi wa tshomong. 'Rragwe, o tla tshwanela tshwanela hore o tone mahlo o hlometse, ho seng jwalo o tla sala o tshwere hlolo ka boya, a ile!

E se e le dilemonyana jwale ke tseba Nthati. Re hotse mmoho re le metswalle ra kena sekolo sa poraemari mmoho, yaba arohana le dilemo tse seng kae tsa mosebetsi. Re itse ptjangptjang hape lemong sena se shwang, ha se sa tswa thapuwa khampaning ya MTN, e se e le manejara.

Ho hang feela ha a fetoha, e ntse e le yena Nthatuwanyana yane eo ke e tsebang - ya mofuthu ya tletseng lerato mme a rata le ho phelela nnete ka dinako tsohle. Kajeno ha e le mona o qeta dilemo tse mashome a mabedi a metso e mehlano, ke rata ho o lakaletsa kgapukgapu ya mahlohonolo bophelong ba hao bohle. Ke re tswella o nne o kgabe, o be le bophelo bo botle; tjhelete ha e be mantletsentletse.

O itlhahisitse o le mohlodi, kakapa ntlheng tsohle tsa bophelo ba hao. Ba bangata, le nna ke moo, re unne tse molemo semelong sa hao.

Ha Ramasedi, seabo sa mahlohonolo a o phuthele ka hara diatla tsa Hae, a o fe ditabatabelo tsohle tsa pelo ya hao.

Ke a leboha banabeso

Ha re emeng bohle re phahamiseng digalase tsa rona re etsetse kgabane ena thouste ya bophelo ba katleho!

4.10 TSA BOIKGOPOTSO (Reviews)

Ke mofuta wa tema o kang kgutsufatso mme e hlahisa *maikutlo a akaretsang* a motho ka sengolwa, mosebetsi wa bonono, lebenkele leo ho jewang ho lona, papadi ya kalaneng kapa filimi.

Ha ho ngolwa mofuta ona wa tema ho ka tadingwa **dintlha tsa sebopeho** tse latelang:

- e ngolwa ho hlahisa *ntlhakemong ya mongodi*, mme o sebedisa maemedi a motho wa pele kapa a mmui (a kang 'ke le nna');
- ntlhakemong ya hae mongodi a hlahise mahlakore ka bobedi, *tse ntle* le *tse mpe* tsa seo a ngolang ka sona;
- hangata ho sebediswa dipolelo tse ho *lekgathe lejwale*, *makgethi* le mantswa a utullang *puo ya maikutlo (emotive language)* ka tshwanelo ka sepheo sa ho hlahisa *mehopolo le maikutlo* a ya ngolang. Sehalo se ka sebediswa bakeng sa ho beha leseding le ho thabisa baamohedi ba ditaba;
- ya ngolang tema ena o lokela ho tshehetsa ntlhakemo ya hae a itshetlehile ka dintlha kapa mehlodi e itseng e tshepahalang;
- ho ka nna ha hlahiswa maikutlo mabapi le dintlha tsa setekgeniki tse jwalo ka ho kganya ya mabone le modumo;
- pheletsong ho hlahiswe maikutlo a ahlolang hodima seo ho ngolwang ka sona, mme le dikgothaletso (ditshisinyo) di ka kenyeletswa.

Ho na le mofuta e mmalwa ya tsa boikgopotso. Ha re tadimeng ena e latelang:

4.10.1 Tsa boikgopotso ba dibaka tsa ho jela (restaurants)

Mongodi wa boikgopotso ba sebaka sa ho jela o lebeletswe hore a nehelane ka mohopolo wa hae. Hangata ya ngolang mofuta ona wa tema ke sephehi se hlwahlwa kapa setsebi sa tsa dijo mme a ka *rorisa* a ba a *seholla* boikgopotso bo le bong.

Sebopeho sa **boikgopotso ba dibaka tsa ho jela** ka kakaretso se kenyelletsa:

- Selekela, moo a hlahisang boikgopotso boo a tla tsepamisa maikutlo a hae ho bona. Selekela se ba sekgutshwane haholo.
- O hlahisa batho ba atisang ho etela sebakeng sena, kapa bao sebaka sena se tobileng ho ba sebeletsa ka bobatsi (mohlala e ka toba batho bohle, kapa maIndia, maltali, jj)
- Bonono le bokgabo ba sebaka sena; hona ho kenyelletsa tjebahalo kapa popeho ya tulo, tjebahalo ya tikoloho eo se leng ho yona, sebaka sa ho emisa makoloi le tshireletso;
- Tlhaloso e phethahetseng ya dijo (*menu*) – mofuta, dijo tsa tsatsi ka leng, boleng ba dijo le tefello ya tsona;
- Ka kakaretso, moahlodi (mongodi) o tadimana le *dintlha ka mahlakore a fapaneng a dijo* mmoho le sona *sebaka sa ho jela*.

LEBENKELE LA DIJO LA HA MMAMPHEHI DJONG TSE HLABOSEHANG

Lefapha : Fepela setjhaba sohle

Tekanyo ya ditefello: Ditefello tsa dijo tse tlase ho isa ho tse mahareng, ho latela mofuta wa dijo tse labalabelwang

Sebaka moo le fumanwang: Quinlin Building (pela Poso)
21 Van Riebeeck Street
Vereeniging

Maemo a tshireletso: Ho na le sebaka se sireletsehileng sa makoloi,
mmoho le bahlokamedi ba makoloi; ntlokgolo ya sepolesa e
teng pela lebenkele

Tikoloho: Moaho ke o motle o kgabileng tikolohong e maphodi pela letamo

Dijo: Ke tse dutlisang mathe, tse reng ntje!! O tla sitwa ho itshwara; ha eba o a *slima* mona o ke ke wa loka. Dijo di eme tjena:

Mantaha: Kgoho e hlabosehang, mmoho le meroho le reise. Disalate di pedi;

Labobedi: Tlhapi le tsa metsing ka ho fapana ha tsona;

Laboraro: Sepeshele ke nyakafatane, potele

Labohlano: O ja braai e monate, ka moo o ka iketsetsang yona ka teng

Sateretaha le Sontaha: Kgetho ke e batsi, o ikgethela ka moo o ratang kateng.

Dinako tsa pulo:

Mantaha ho isa ho Moqebelo: 08:00 – 20:00

Sontaha: 08:00 – 15:00

Ha o rata o ka kenya otoro. Re tla di tlisa ho wena sebakeng sa dikilometara ho fihla ho tse 30.

Letsetsa ho: 016 547 2596

Lekolang Mohlala o latelang:

4.10.2 Tsa boikgopotso ba difilimi kapa dipapadi tsa kalaneng

Sepheo ka kgutsufatso ena ke ho beha babadi leseding ka filimi le dipapadi tsa kalaneng tseo e leng hona di kenang setjhabeng. Ho ka hlahiswa tse latelang ha ho ngolwa boikgopotso bona:

- ya ngolang a ka *rorisa* a ba a *seholla* boikgopotsong bo le bong;
- ya ngolang a hlakise tseo a di boneng ka tshwanelo, mme a totobatse mehopolu ya hae;
- mehopolu yohle e lokela ho tshehetswa.

4.10.3 Tsa boikgopotso ba buka

Sepheo ka tsa boikgopotso ba buka ke ho nehelana ka tlhahisoleseding ka buka e badilweng le ho tsosa thahasello mabapi le yona. Tsa boikgopotso ba buka di lokela ho hlahisa tse latelang:

- ho lekola ka bokgutswane *moralo, tikoloho le baphetwa*, empa a se ye lolololo kapa ka tsela e hlakileng haholo;
- ya ngolang boikgopotso o na kgetho ya ho ka nka tlhakemo e itseng mme a be a hlahise mohopolo wa hae mabapi le ntlhakemo eo ya hae;
- babadi ba tla etsa qeto ya ho e bala kapa ho e se e bale ba itshetlehile ka nehelano ena ya buka ena.

Mohlala wa tsa boikgopotso ba buka:

Buka: *No country for old men*
Mongodi: Cormac MacCarthy
Mophatlalatsi: Vintage Books
Mongodi wa tsa boikgopotso: Siyabonga Africa.

Padi ena, '*No country for old men*' e baleha jwalo ka sengolwa sa Bophirima, sa mongwahakgolo wa mashome a mabedi. Pale e sisimosang mmele ya 'tweba le katse' ya ho hweba ka dithethefatsi, e ileng ya nyopa. E hlahisa kgohlano dipakeng tsa baphetwa ba sehlooho, e bakwang ke meharo, ntwala le dikgoka haholo nakong eo batho bohle ba phelang nakong ya botle le bobele.

Seo o se hlokomelang ka mongodi MacCarthy ka padi ena ya hae, ke ho re ha ho mohale ho hang bukeng ena. Ba iphumana ba tshwasehile bohle ntweng e shabahalang eka ha e na ho ya moriting. Maikutlo karolong ya pele a hlahiswa ke e mong wa ba bolai ba soto, ba kileng ba ba teng paleng ya dingolwa, Anton Chigurh, ya thobileng tjhankaneng ka ntwala e mahlo a mafubedu. Re fetela kapele ho Llwelyn Moss, ya neng a sa tsebisahale, ya ileng a wela morerong ona wa ho hweba ka dithethefatsi.

Sena se fihlisa sehlohlolong sa pale moo, re ithutang hore le diqeto tse entsweng ka tsela e hlokolosi, di ka o tlisetsa sephetho se babang. Se latelang ke ho lelekisana ka makoloi, sebaka se tletseng ditopo tse weleng qhobololo le puisano e tebileng pakeng tsa baphetwa.

No country for old men e fetoletswe sebopehong sa filimi ke baena Coen, Joel le Ethan selemo se fetileng. Filimi ena e ile ya hapa dikgau tse nne tsa Oscar ho kenyeleditswe le ho ba setshwantsho se hlwahlwa, le motshehetsi ya hlwahlwa wa mophetwa, Javier Bardem.

Basekisi ba difilimi ba thoholetsa filimi ena, kaho momahanya diketsahalo tsa buka le ka ho etsa sehlahiswa sena, se phethahetseng se ka tadingwang dibaesekopong. Haeba o lakatsa ho qhoba nako letsatsing la Sonataha, '*No country for old men*' ke yona buka eo ka robang monakedi ka yona.

[E qotsitswe tokomaneng ya '*Tshehetso le Ntshetsopele ya Matitjhere – Pampiri ya 3*' ya Tlhakubele/Mmesa 2008, e ngotsweng ke Baeletsi ba Thuto (*Subject Advisors*) ba Lefapha la Thuto la Foreisetata].

4.11 RAPOROTO

Raporoto e ngolwa ka mora diphuputso tse ileng tsa etswa, kapa ha ho tlalehwa ka ketsahalo e itseng e ileng ya bonwa ka mahlo, k.h.r. o le paki ya se ileng sa etsahala, mohlala, ntlo ha e tjha, makoloi a thulana, moithuti a lemala sekolong, jj. Maemo a bophelo ao ho tlalehwang ka wona ke a batsi haholo. Raporoto e lokela ho ba kgutshwane, empa e fupare dintlha kaofela. Hlahisa dintlha tsa bohlokwa feela. Sehalo e be se loketseng bongodi ba semmuso.

Ho ka latelwa mehato ena e mehlano:

- Etsa diphuputso ka botlalo tsa taba eo o shebaneng le yona;
- Bokelletsa tlhahisoleseding;
- Manolla le ho sekaseka tlhahisoleseding eo o e bokelleditseng;
- Etsa ditlhahiso le ditshisinyo;
- kgwaritsa le ho ngola raporoto ka botlalo.

Sebopeho sa Raporoto/Tlaleho

Dihloohwana tse ka sebediswang ho ngola raporoto e ka ba tse latelang:

- Motho kapa batho bao raporoto e lebisitsweng ho bona;
- Sehlooho sa Raporoto;
- Ditaba kapa dintlha tseo ho tlalehwang mabapi le tsona (Thomo);
- Mokgwa wa tshebetso;
- Diphumano
- Diqeto;
- Ditlhahiso/ Ditshisinyo;
- Mohla le sikenetjhara.

Mohlala wa Raporoto e entsweng ka mora diphuputso

Ntlo ya Mong. Sekerekere e atereseng ya 45 Phindile street, Palmietfontein e rekiswa Fantising ka baka la ho se lefelle nako e telele. Banka ya ABSA e o kgethile, wena le e mong ho ya lekola maemo a ntlo ena mme o nehelane ka tlaleho/ raporoto ka diphuputso tsa lona.

Tlaleho/Raporoto ka maemo a ntlo ya ha Sekerekere, 45 Phindile street, Palmietfontein

1. Raporoto e lebisitswe ho : Lekgotla la Tsamaiso, ABSA Bank. Ntlokgolo

2. Sehlooho sa phuputso : Maemo a ntlo ya ha Sekerekere, 45 Phindile street, Palmietfontein

3. Ditaba tseo ho tlalehwang ka tsona (Thomo):

Lekgotla la tsamaiso la banka ya ABSA le kopile mofuputsi ho ya lekola le ho tlaleha ka tjebahalo, maemo a tlhweko le ditlhokeho bakeng sa ntlafatso tsa ntlo e atereseng e boletsweng ka hodimo.

4. Mokgwa wa tshebetso

4.1 Bafuputsi, eleng Benghadi RA Mofokeng le LO Ntaramane, tlasa boetapele ba Mong. Mofokeng ba ile ba ya lekola ntlo ena mohla la 15 Mmesa 2008.

4.2 Mokgwa wa tshebetso:

4.3 Bafuputsi ba ile ba etela ntlo ka seqo ho lekola maemo a yona. Batho ba dulang haufi mono ba ile ba botswa dipotso di se kae malebana le ntlo ena. Bafuputsi ba ile ba nna ba ngola dinoutso ka tekolo ya bona le ka dikarabo tseo ba neng ba di fumana.

4.4 Diphumano:

- Lemati la ka pele le tswelang ka ntle le ne le le dotshila, galase ya lona e tshwatlehile;
- Moaho ohle o ne o le ditshila kante le ka hare, o le mengwapongwapo;
- Mabota ka hare ho nlo a ne a na le mapatso a mabe haholo;
- Bongata ba diphaepe di phanyehile, mme dikgwerekgwere ha di tsamaya hantle;
- Siling ya ntlo boholo e wetse;
- Lebota la fense ho potoloha jarete le ne le wele ka mhlakoreng a mabedi.

4.5 Digeto: Ntlo e senyehile haholoholo, boholo ba yona e lokela ho lokiswa le ho ntjhafatswa. Tlaleho e tla ngolwa ke moetapele wa lekgotlana le fuputsang.

4.6 Ditlhahiso/ ditshisinyo

- Ho lokela ho kenngwe lemati le letjha le ka pele;
- Mapatlo a maboteng a lokela ho lokiswa, mme ntlo e polaseterwa le ho pentwa botjha ka ntle le ka hare;
- Diphaepe tse senyehileng di ntshuwe mme ho kenngwe tse ntjha;
- Ho kenngwe siling e ntjha tlong kaofela;
- Lebota lohle ho potoloha jarete le tshwanetse ho lokiswa

Sikenetjhara ya motlalehi: _____

Lebitso ka botlalo: (Mong) R.A. Mofokeng

Mohla la: 29 Mmesa 2008.

Mohlala wa Raporoto e tlalehang ka kotsi e hlahileng

Raporoto e tlaleng kotsi e ka tla ka sebopelo se bonojana mme tlhahisoleseding e ka kenyelletsa e latelang:

Mohlala wa tlhahisoleseding e lokelang ho kenngwa tlalehong ya kotsi:

SEKOLO SE SEHOLO SA THUTO-LORE	
Mogala: (016) 451 4121 Fekese: (016) 985 4331	P.O.BOX 235 SHARPEVILLE
TLALEHO YA KOTSI	
Sefane sa ya tswileng kotsi	
Lebitso la moithuti ya tswileng kotsi	
Mohla la kotsi: ..... Nako:	
Tlhaloso ya kotsi:.....	
Dikgato tse nkuweng ka mora kotsi:	
.....	
(Di)Paki:.....	
.....	
Pehelo e ngotswe ke:	
Maemo mosebetsing:	
Sikenetjhara: ..... Mohla la:	

4.12 BROUTJHARA

Broutjhara ke mokgwa o mong wa ho bapatsa kapa ho tsebahatsa sehlahiswa. Ke *bukana* e hlophiseditsweng ho bapatsa sehlahiswa kapa tshebetso e itseng, eo mmapatsi a batlang ho e tsebahatsa setjhabeng. Broutjhara bo fapana le *papatso* e tlwaelehileng kapa *pampitshana ya tlhahisoleseding* ka tlhophiso ya bona, le hore bona bo na le ditaba tse ngatanyana ho feta *papatso* le *sephephetjhana*. Ka nako e nngwe le bona bo bana le ditshwantsho ho matlafatsa seo ba se bapatsabg. Ke dibukananyana tse mona tseo o di fumanang dihukung tsa mebila e meholo, dibankeng, dihoteleng, dipakeng, jj. kapa dibakeng dife feela tsa kgwebo tse tsebahatsang kgwebo eo.

Sebopeho le dikahare tsa broutjhara:

- Ka boholo e ka ba maqephe a mabedi kapa ho feta, mme maqephe hangata a menahangwa ho bopa bukana;
- Bo botjwa ka bonono, ka tsela e kgahlang mahlo haholo, ho sebediswa puo e hlakileng, e hohelang;
- Ho fanwe ka dintlha tse felletseng ka sehlahiswa se bapatswang kapa tshebetso eo ho fanwang ka yona, le melemo yohle ya tsona;

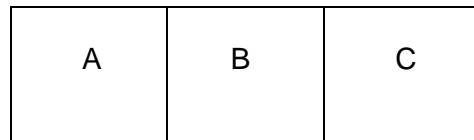
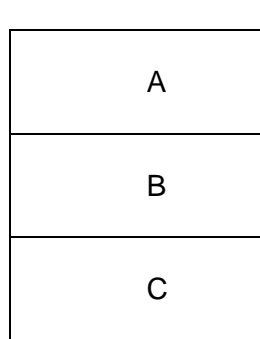
- Bo tobe, ho shebilwe karolo e itseng ya boreki – e ka ba bana ba banyenyane, batjha, bomme, bontate, bahahlaudi, jj.
- Ho fanwe ka dintlha tse kang lebitso la sebakatswa, theko, melemo, dintlha tsa tshehetso tsa bopaki (jk. dipalopalo), tlhahisoleseding ya moo baokamedi ba ka tholwang teng ha motho a batla ho ikopanya le bona.
- Bo ralwe ka tsela e bonolo, puo e mathemalodi. Re ka re sebedisa molao wa HTTR ho rala broutjhara ba hao, moo e leng hore:
H = *hohela* mofeta-ka-tsela
T = tsosa le ho tshwarella *thahasello* ya mofeta-ka-tsela
T = tsosa *tabatabelo* ya ho reka sehlahiswa, fumana tshebeletso
R = *reka* sehlahiswa, kapa nka mohala o letsetse mohlahisi wa tshebeletso.

Ithute mehlala ya dibroutjhara e latelang

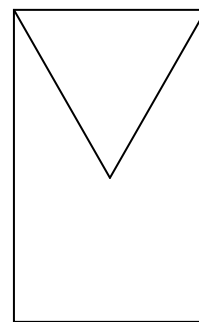
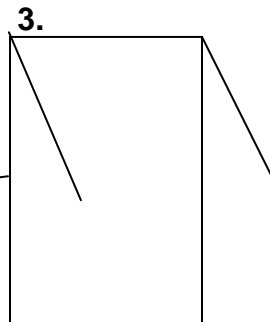
Ena e latelang e mpa e le mehlala feela ya dibopeho tse fapaneng tsa dibroutjhara. Ho na le dibopeho tse ding tse ngatangata.

Maqephe a A, B le C, a ngotswe ditaba mme a takilwe ka bonono, a ka menahanngwa ka tsela tse fapaneng ho bopa bukana, *broutjhara*

1.

2.

SEHLOOHO

SEHLOOHO

Dintlha tsa tataiso bakeng sa ho hlophisa Broutjhara

- Qepheng le ka ntle ngola lebitso la sebaka kapa kgwebo eo le beng ba yona. Ha eba ho na le lepetjo la bona, le ngole.
- Ke bo mang ba tshehetsang Kgwebo ee, e reretswe bo mang mme ke bo mang ba nang le seabo ho yona?
- Maqepheng a latelang ho ngolwa tlhahisoleseding yohle eo ho tsebiswang ka yona, e kenyelletsang:
  - Tlhaloso ya hore na ke hobaneng batho ba hloka tshebeletso eo, mmoho le ditjeo tse hlokehang;
  - Kgohedi ke efe? hlalosa na hobaneng ha batho ba lokela hot la e fumana ho wena;
  - (Ebang ke sebaka sa baeti), se fumanwa hokae mme se bapile le dibaka dife tse kgahlisang;
  - Ho na le eng se ka bohawang, ke eng se ka thabisang batho moo?
  - Nehelana ka dintlha kaofela tsa kgokahano le lebitso la eo ho ka ikgokahanyang le yena;
  - Hlahisa mmapa o nang le ditaello tse bonolo tse ka utlwisisehang ha bonolo.

Mohlala wa broutjhara ya sekaba sa phomolo ya baeti e nang le maqephe a mane

(Maqephe)

1	2	3	4
<p>SABAAN RESORT & HOLIDAY FARM</p> <p>Hazyview, Lowveld & Kruger National Park, Mpumalanga, South Africa (Dikilometara tse 19 ho tswa Hazyview)</p> <p>SETSHWANTSHO SA HOTELE</p> <p>Sebaka sena se tana ka ditshebeletso tsa maemo a hodimo ka matsatsi a phomolo.</p> <p>Tlo o tlo kakalla o je monakaladi wa kebolelwa!</p>	<p>Sebaka sena hape se na le matlwana a borobalo a 23 a nang le a nang le dintho tsohle tsa ho qhanolla; a ka nka batho ba 2 ho isa ho ba 8; matlwana ohle a na le tulo ya ho besetsa nama.</p> <p>SETSHWANTSHO SA PONTSHO YA MEAHO YA HOTELE</p> <p>Tulo e jelang e haufi; mmoho le ya ho nwa kofi o ithapollotse; Hape ho na le ditsi tsa mabenkele.</p>	<p>Ho na le sebaka sa ho sesa, o tlose motjheso. Ha o rata o ka ya ho Spa wa ya fumana masaje o monate!</p> <p>Ho ba ratang diphoofolo tse hlaha, ho na le sebaka sa polokelo ya dihahabi.</p> <p>Tlo o fepe mahlo pokellong ya dintho tsa setso ka ho fapana; Kruger National Park e haufi haholo – o kganna metsotso e 30 feela; O thuswa ho etsa ditlhophiso le ho iswa boemela sefofane ke basebetsi ba mofuthu!</p> <p>Tlo o tlo inwesa ka nkgo!</p>	<p>SETSHWANTSHO SA TULO YA HO AMOHELA BAETI</p> <p>Ho fumana tlhahisoleseding e felletseng ikgokahanye dinomorong tse latelang: (013) 737 8114 kapa 082 467 5980 Fekese: 013 737 8118 e-meile: www.sabaan@resot.com</p>

ELA Hloko: Ha ho tlame hore baithuti ba hlahise ditshwantsho broutjhareng.

5. DITEMA TSA KGOKAHANO TSE KGUTSHWANYANE

Ena ke mefuta ya ditema tsa kgokahano ya ka mehla tse kgutshwane tseo bahlahlobuwa ba lokelang ho di hlahisa.

Hara ditema tse hlahiswang karolong ena ya pampiri, re ka hlahisa mehlala ena e latelang:

5.1 PAPTISO (*advertising*)

Mofuta ona wa tema o reretswe ho phatlalatsa sehlahiswa se itseng, mme hona ho etswa ka tsela ya ho sebedisa puo ya maikutlo le e susumetsang. Papatso e atlehileng ke e sebedisang mawa a kang, *boiqapelo*, *phepetso maikutlong*, le *ho nahaneng*, dintlha tsa nnete kapa mehopollo. Maikutlo le boinahanelo ke tsona tse hlahellang ka mahetla ho tsa dipapatso.

Ithute dintlha tsa bohlokwa tse latelang ha ho ngolwa papatso:

- e lokela ho qholotsa thahasello, ho hlohleletsa le ho susumetsa moreki;
- e lokela ho hlalosa le ho tsebahatsa sehlahiswa ka tsela e thabisang le ya boiqapelo;
- e kgodiso moreki hore a ke ke a ba a kgona ha a se na sehlahiswa seo;
- e tobe batho kapa karolo e itseng ya setjhaba e jwalo ka bana, batjha, malapa, bommamalapa kapa borakgwebo;
- e nehelane ka tlhahisoleseding, mohlomong e ka pakwang ka dipalopalo, tsela eo moreki a ka buisanang le beng ba sehlahiswa, tefello ya sona le dibaka moo se ka fumanehang teng.

Mawa a ho bapatsa

- Tshebediso ya ditekiniki tse kang dikgohedi tsa pono (*visual effect*), dihlooho tse hohelang mahlo, ditshwantsho, difoto, dikhathunu, diphousetara, ditema tse tshwantshisitsweng (*graphics*) ka bonono, ho kenyelletswa tshebediso ya mefuta ya mongolo e fapaneng, boholo le mebala (*fonts*);
- tshebediso ya mawa a puo (*language devices*): ho sebedisa makgethi, mahlaloso, papadi e etswang ka mantswe (*pun*), alethereishene, asonense, pheteletso, phetapheto, mabotsi, mapetjo, ditaello, dipolelwana tse hohelang, jj.;
- e qholotse maikutlo le ditakatso tsa moreki, a bone ho le molemong wa hae hore a reke sebakatsa seo;
- e arabe le ho nehelana ka ditharollo tsa bohle; e fe bareki boitshepo, bophelo bo botle le maikutlo a polokeho mmoho le a ho fumana boleng bakeng sa tjehelete ya hae;
- e nehelana ka dipalopalo ho nnetefatsa tseo e di bolelang le ho nehelana ka tshepo ho bohle;
- e nehe moreki maikutlo a thabo, pososelo e supa hore moreki o thabetse sehlahiswa;
- dikgohedi tsa medumo di ka sebediswa haeba papatso e buuwa ka molomo.

Mohlala wa Papatso

Tsa'mo reka omo! tsa'mo reka omo

Omo, mammopi wa sebele, kakapa hara disepa

Na o kgathatsehile ke matheba ane a dilkemolemo diaparong tsa hao?

Tharollo ke ena: OMO!! ke seinodi sa sebele!

O inela feela, ebe o a inolla

E kae tshila; a kae mathebe? Oai, kgwaba le letse phoka!

Mangolo ke a thibang letsatsi ao re a fumanang a hlahang ho bomme ba paka mohlolo o etswang ke Omo. Inwese ka nkgo le wena , itekele feela.

Omo ke motswalle wa sebele wa bo-mmamalapa, mme e theko e tlasetslase

**Na o batla boleng bakeng sa tjhelete ya hao? tsa'mo reka skoko,
Omo, Omo, Omo ... ..**

5.2 PAMPITSHANA YA TLHAHISOLESERING(*flyer*)

Ena ke dipampitshana tse fanang ka tlhahisolesering e tsebisang ka ho hong, e kgothaletsang kapa e rutang, e malebana le sehlahiswa kapa ditshebeletso tse itseng tse fumanehang setjhabeng.

Matshwao a ikgethang a sebopelo

- Tlhahisolesering e hlophisitswe ka dihlooho le dihloohwana.
- Diratswana di kgutshwanyane hore moelelo o tle o hlake.
- Dipolelo di kgutshwanyane mme di toba taba.
- Tlhahisolesering e atisa ho ba le ditshwantsho.
- Ho ka sebediswa puo ya sethekiniki ha ho hlokeha.
- Sehlo: tlhahisolesering ke e fanang ka dintlha mme sehlo se sebediswang se mahareng. Haeba sepheo sa pampitshana e le ho kgothaletsa mmadi ho reka se itseng, ho tla sebediswa sehlo se susumetsang.

Mohlala wa dipampitshana tsa tlhahisoleseding

Chief Somanje – Nkgekge ya Mankgonthe!

Ngaka e so kang e hlole hohang! Ke setsebi, sekopanya malapa!

- **Na lapa la hao le hloka ho okwa – tlo o fumane thuso ho le lokisa.**
- *Jo nnaa!! Ke dilemo o fereha, o ntse o hanwa le kajeno. Thuso ha e hole le wena.*
- Difaha tsa mahlohonolo ke mantletsentletse. Senyama ke ntho ya maobane.
- Oli ya mahlohonolo (Sendawana) e tla o etsetsa dimaka! O tla ba milionere ka motsotswana feela!
- Ba reng batho? Ba re o na le seqhetho? Ba shanotse; pota le ka kwano thaka mphato re se qhetele matjoing kwana.
- Ke phekola le mahloko a mangatangata a kang:
  - Sethwathwa
  - Bonyopa
  - Letswejane
  - Maroboko, le a mang a mangata

Ke phephetha ntho tsa bosiu,
Ke lokolla batshwaruwa ditlamong!

Nkgekge Somanje o fumanwa PE.
Iteanye le nkgekge Somanje mona: 076 5976 860 horeng tsohle.

5.3 PHOUSERARA

Tshebediso ya phousetara ke tsela e nngwe ya ho bapatsa sehlahiswa. Ka phousetara ho ka phatlalatswa ketsahalo e itseng kapa ho tsebahatsa thekiso ya ho hong. E behwa hangata mebileng e meholo kapa ditsing tse kgolo tsa mabenkele ho lemosa setjhaba ka ditshebeletso tseo.

Dintlha tsa tlhokomediso:

- O lokela ho sebedisa leqephe le leholo le batalletseng;
- Hlahisa sehlooho ka ho totobala, ka ditlhaku tse kgolo;
- Ditaba le tsona di ngolwe ka mongolo o moholo o hohelang baahi;
- O ka sebedisa le ditshwantsho ha o rata ho etsa jwalo, mme tsona e be tsa botaki ba boemo bo hodimo;
- Hlahisa dintlha kaofela tsa tlhahisoleseding ka tsela e utlwalang hantle;
- Mohla, nako le sebaka seo ketsahalo e tla tshwarwa teng (moo ho hlokehang) di hlahiswe ka botlalo.

KONSARETE YA MMINO WA JESE YA MAEMO HODIMODIMO

Post Office, Sunday World, MTN, KAYA FM, City of
Sedibeng, le Lefapha la Bonono le Setso di hlophisitse
Festivale ya jese ya Naha, e etswang kgahlanong le bohloko ba
le HIV/AIDS

DITLHOPHISO DI EME TJENA:

TULO: HOLONG YA SETJHABA, VEREENIGING
MOHLA LA   :   MOQEBELO WA 12 TSHITWE 2009
NAKO   :   12H00 - 19H00
HO KENA   :   R20=00 FEELA!

Dibini ke tse ngatangata tse tummeng tse akgang
bo **Hugh Masekela**, bo **Don Laka**, bo
Jonas Gwangwa, le ba bang

TLONG KA BONGATA BA LONA RE TLO ITHABISANG

**MMINO, MMINO, MMINO KE
MANTLETSENTLETSE!!**

Hlokomela: Ha ho tlame hore baithuti ba take ditshwantsho phousetareng.

5.4 POSEKARETE (*postcard*)

Ha ngata posekarete ke tema ya setswalle e kgutshwane. Ka tlwaelo mofuta ona wa kgokahano o sebediswa ke batho ba ileng phomolong, hangata dibakeng tse hole. Ela hloko tsena tse latelang ka mofuta ona wa tema:

- posekarete ha e na sebaka se sekaalo sa ho ngolla, mofuta e meng e sebedisa lehlakore le le leng ho ngola molaetsa ka tsohong le letshehadi, le karolwana ya ho ngola aterese ya ya ngolwang ka tsohong le letona;
- letsatsi le sebaka tsa mongodi di lokela ho totobatswa;
- ho hlahiswe ditaba tse loketseng ka bokgutshwane;
- ya ngolang a ka sebedisa puo e batlang e arohile dikoto; dipolelwana le dipolelo tse sa fellang hantle;
- sehalo se laolwa ke dikamano tse teng dipakeng tsa mongodi le ya ngolwang;
- ho ka kenyeletswa dintlha tsa bohlokwa tse hohelang ka moo ho kgonehang.

Mohlala wa posekarete:

<p><i>Thaba Bosiu, Lesotho – 30 Motsheanong 2009</i></p> <p><i>Lerato</i></p> <p><i>Ke fihlile mona Thaba Bosiu maobane. A sebaka se setle e le ruri! Ke bone dibaka tsa bohlokwa tsa histori ya Basotho. Thaba Bosiu ke tulo e tsotehang – sebopelo sa yona se jwalo feela kaha re bala ka sona dibukeng. E hlweha ka thata. Ke bone le matsaranka a dithaba tsa Maluti. Hosasa re iswa letamong la Katse le mehloding e meng e meholo ya metsi. Naha ena e ntle empa feela ho a bata! Ke kgutlela hae ka Moqebelo.</i></p> <p><i>Re tla bonana ka Sontaha hoba ke tla fihla bosiu.</i></p> <p><i>Ho fihlela re bonana weso.</i></p> <p><i>Thabo.</i></p>	 <p>Lerato Mokheseng 142 Mahlelehle Street Marallaneng Ficksburg 9651</p>
--	---

5.5 DITSHUPISO (*DIRECTIONS*) LE DITAELO (*INSTRUCTIONS*)

Ditshupiso

Re tla buisana ka dintlha tsena ka bobedi, empa hlokomela hore pampiring di botswa di arohane. Re a **supisa** (ditshupiso) ha re hlalose tsa motho hore a ka fihla jwang sebakeng seo a yang ho sona empa a sa se tsebe. Re sebedisa **ditaello** ho laela motho ka seo a lokelang ho se etsa ka maemo a itseng (mohlala, ho sala o hlokometse lapa leso bosiong ba ka). Hape o ka fa motho ditaello tsa hore ntho e itseng e etswa jwang (jk. ho etsa kopi ya teye, ho baka boreskuku, jj.).

Matshwao a ikgethang a ditshupiso:

- Ditaelo le ditshupiso di sebedisa boholo sekaotaelo temekisong ya tumelo;
- Ka bobedi ditaelo le ditshupiso di lokodiswa ka ho hlahlamana le ka kutlwahalo. Diketsahalo e be tse momahaneng, tse bopang kgwele.
- Ditshupisong, bua ka lehlakore le itseng, mohlala. thinyetsa ka tsohong le letona, le letshehadi; tsamaya o lebile pele, jj.
- Ka nako tsohle, lekanya bolelele ba tsela eo motho a lokelang ho e tsamaya, mohlala, o tla tsamaya dikilometara tse pedi, ebe o bona .... (lebenkele, kereke, jj). Ho ka thusa haholo ho bua ka matshwao a kang meaho, diroboto, jj.
- Lekanya hape hore o tla tshela diterata tse kae pele a kena ho seo a yang ho sona. Dipolelo tse latelang di ka o thusa haholo ha o supisa motho tsela: *o feta; o hahamala jwalo ..; o iphaphate ka lehlakore la ...; haufi le ...; ka morao/ pele ho ...;*
- Puo e hlakileng, e otlohileng le e utlwisisehang habobebe e lokela ho sebediswa, mme sehlo ke se tsamaelanang le mofuta wa tema e ngolwang.
- Ho sebediswa lehoketsi la motho wa bobedi, kaha ke yena ya laelwang kapa ya supiswang.

Mohlala wa ditshupiso

Ditshupiso ho tloha seteisheneng sa Vereeniging ho ya ditekesing tsa Sebokeng

Ha o theoha Seteisheneng sa Vereeniging, mme o palama ditepisi ho tswa ka hara seteishene, o wela seterateng se bitswang Union. Thinyetsa ka tsohong le letshehadi mme o tsamaye jwalo o ya pele. O tla feta diterata tse kenang ka tsohong le letona tse pedi, sa pele se bitswa Bankana Street, sa bobedi ke Ontica. Setarata sa boraro se bitswa sa Mokankanyane mme o thinyetsa ka ho le letona ho sona.

O tla tsamaya jwalo o iphaphathile ka tsoho le letona dimitara tse ka etsang mashome a mararo, mme ka tsohong le letshehadi o tla feta KFC. O se o tla bona ka batho ba bangata le ditekesi mono, ke hona moo o tla fumana ditekesi tsa Sebokeng teng. Di ngotswe ho ya ka ditulo tse fapaneng moo di yang teng.

Ke hona moo o tla palama teng moo.

Mohlala wa ditaelo

(Ke matsatsi a phomolo a Keresemese mme ke etetse lewatlang. Ke kopile moahisane wa ka ho ntlhokomella ntlo ha ke le siyo, ka mo fa ditaelo tse latelang:

Tsatsi le leng le le leng ka hora ya bosupa o hotetse mabone a ntlo. Ha o kena feela ka kganng ho na le polaka ya lebone la ka foreising. Dipolaka tsa mabone a ka dikamoreng tsona di pela mamati a dikamore, ha ya kitjene yona e le pela lemati le tswelang ka ntle. Se lebale ho kwala difensetere le dikgaretene kaofela. bulela le TV, eka ho na le batho ka tlung.

Ka hora ya leshome, pele le ya robala, kgutlela hape ka tlung ho ya tima mabone. Se lebale le ho tima thelevishene. Siya feela lebone le kgantshitseng jarete, leo o tla le tima hoseng pele o ya mosebetsing. Etsa sena tsatsi le leng lele leng ho fihla ke kgutla, moputso e tla ba o motle haholo!

Mohlala wa ditaelo tsa ho etsa bohobe:

Resepe ya bohobe ba maqebekwane

Disebediswa

250 ml phofo ya bohobe/ folouro

60 ml tomoso

10 ml letswai

60 ml tswekere

1/ya metsi a foofo

Mokgwa wa ho etsa/ ditaelo

1. Etsa motswako ka ho kopanya dihlahiswa tse ommeng tsohle sekotlolong sa bohobo bo ka nkang dilitara tse 4 tsa metsi.
2. Etsa sekotjana mahareng e be o tshela metsi hanyane hanyane. Kopanya motswako le metsi mme o di dubelle mmoho. Kopanya ho fihlella letsoho le sa mamarelwe ke hlama.
3. Kwahela hlama mme o e emele dihora tse pedi ho re e kokomohe. Ha hlama e se e phahame hantle, e kenye ka sejaneng se tshasitsweng ka mafura hore bohobe bo tle bo se ke ba kgomarela sejaneng.
4. Bedisa metsi mme o kenye sejana se tshetsweng hlama ka pitseng ya metsi a belang. Pheha ka mollo o seng moholo haholo. Bedisa bohobe nako ya hora tse pedi.
5. Tshola bohobe. Bohobe bo ka nna ba jewa bo tjhesa kapa bo bata.

DIKARETE TSA MEMO

Ena ke tema e kgutshwanyane e fetisang molaetsa o itseng. Melaetsa e ka fapana ho ya ka sepheo seo karete e ngolwang ka sona.

Matshwao a ikgethang a dikarete

- karete ha e na sebaka se sekaalo sa ho ngolla;
- letsatsi, nako le sebaka di lokela ho totobatswa;
- ho hlahiswe ditaba tse loketseng ka bokgutshwane;
- ya ngolang a ka sebedisa puo e batlang e arohile dikoto; dipolelwana le dipolelo tse sa fellang hantle empa molaetsa o utlwahala;
- sehalo se laolwa ke mofuta wa karete (ya memo, ya matshediso, ya kamohelo ya memo , ya ho se amohele memo);
- mongolo o sebediswe ka tsela e kgabisang karete; jwalo ka ho sebedisa mongolo o tshekaletseng; dipolelo tse kgutshwanyane le tse telele; motswako wa mongolo o moholo le o monyenyanane; sebaka moo mongolo o behwang teng, j.j.;
- Jwalo ka ditemeng tse ding tse kgabang, le karete ho sebediswa mekgabo ya botaki le bonono ho ngolwang ha yona.

Mohlala wa karete ya memo

***Rona re le Ntate le Mme Ntsau,
ba dulang atereseng ya***

*21 Sempatle Street
Botjhabela Location
Bloemfontein,*

re thabela le ho ba motlotlo haholo ho memela

Ntate le Mme Tshepiso Molapo

teenyana mona lapeng. Teenyana ena e mabapi le ho kgutla ha moradi wa rona Ntebaleng ho tswa mose naheng ya Amerika. Ngwanenwa o ipabotse haholo kaha ke mona o kgutla a fumane mangolo a thuto a hodimodimo hona kwana.

*Teenyana e tla ba ka la **24 Pudungwane 2009** ka hora ya 6 mantsiboya.*

Re tla thabela ho fumana karabo ho tswa ho lona hore na le amohelwa memo kapa le a sitwa ka ho letsetsa Noko ho 078 594 3743.

Diteboho tse etelletseng pele.

Mohlala wa Karete ya memo ya lenyalo

**ALI-LI-LI-LI-ALI-LI-LI-LI HA-LI-LI-LI
LENYALO LA KGOPOLLO MOHAU LE DIEPOLLO
SERAME**

Monghadi le Mofumahadi Thabang Mohau ba dulang nomorong ya 83 Mapetla Street, Maseru, ba le mema ka thabo ho ba teng moketeng wa lenyalo la mora wa bona wa bobedi eleng

KGOPOLLO MOHAU ya tla beng a nyalana le **DIEPOLLO SERAME** moradi wa Mong. le Mof. Kgoposha Serame ba 2345 Matla Street, Bohlokong.

Tsamaiso ya moketjana e tla ba ka tsela e latelang:

Dikano di nkuwa ka: Moqebelo 4 Phupu 2009

Nako: hora ya 9 hoseng

Sebaka: Kerekeng ya **Roman Catholic** e motseng wa Bohlokong, seterateng sa Mzizi

Dijo tsa motsheare : Ha bo monyadi aterese e se e boletswe ka hodimo

Araba o bolele hore le tla tla kapa tjhe ka ho letsetsa 078 594 3743

5.7 HO NGOLA BUKATSATSI (DAYARI)

Dayari ke bukana e kang ya khalendara eo ho yona motho o ngolang diketsahalo tsa tsatsi le leng le leng. Hangata e ngolwa e le rekoto ya hao ya diketsahalo, ka hoo e ngolwa ka motho wa pele. Hopola ho ngola letsatsi la mohla o rekotang dayaring.

Sebedisa puo e bonolo feela ya ka mehla. Sehlo ke se tsamaelanang le diketsahalo tse ngolwang.

Mohlala wa ho ngola dayaring

TLHAKUBELE 2009

Mantaha, 15 Tlhakubele 2009

Ke tsohile ke kgathetse haholo ka mora leeto le lelelele la ho ya Qwaqwa mafelong a beke. Ke batlile ke lofa sekolong, empa ka iqeka hobane kajeno re qala ho ngola tlhahlobo ya kotara ya 1

Labobedi, 16 Tlhakubele 2009

Kajeno re ngotse dipampiri tse pedi, Sesotho Pampiri ya Pele le Life Sciences. Ao, Sesotho e ne e le motoho feela wa kgaitsemiaka, Thabo. Empa ha e le Saense yona, ke tla feta feela ka sobana la nalete.

Laboraro, 17 Tlhakubele 2009

Kajeno re phethetse tlhahlobo ka English le Geography. Ebile le dikolo di a kwalwa; ke thabo feela ho rona kaofela. Ke fihlile hae e sa le motsheare mme ka hlwekisa ntlo yohle.

Hopola ho ngola bolelele bo batlehang ha o ngola dayaring. Boleleleng bono ho ballwa feela dikahare (diketsahalo tsa letsatsi), e seng mohla le kgwedi.

5.8 HO TLATSA DIFOROMO

Ho tlatsa diforomo ke karolo ya bohlokwa ya tsatsi le leng le le leng. Bophelong ho na le maemo a batsi haholo a qosang hore re tlatse diforomo. O tlatsa diforomo dibankeng, diposong, mabenkeleng ha o reka ka mokitlane, ha o tloha sekolong se seng o ya ho se seng, dikantorong tsa mmuso, jk. ho ngodisetsa bukana ya boitsebiso, jj.

Kahoo, o lokela ho ba sedi haholo ha o tlatsa diforomo. Batho bongata re tsitwa ho atleha nthong e itseng ka baka la bohlaswa le diposho tse nyenyane tseo re di etsang ha re tlatse diforomo.

Mohlala wa foromo

Mohlala wa foromo ya kopo ya mosebetsi ke ona. E tlatse o ikwetlise.

REPHABOLIKI YA AFRIKA BORWA

FOROMO YA KOPO YA MOSEBETSI

A. SEK GEO SE HLAHISITSWENG KORANTENG	
Mosebetsi oo o etsang kopo ya wona Botlelereke (Kgato 1)	Lefapha leo sekgeo sa mosebetsi se bapaditsweng ho lona Lefapha la Thuto
Nomoro ya sekgeo (jwalo ka ha e hlaha papatsong) 23/750SL	Ha o ka fumana mosebetsi ona, o ka qala neng ho sebetsa KAPA o tla lokela ho neha motsamaiisi wa hao tsebiso ya nako e kae ya hore o a tlohela? Tsebiso ya kgwedi
Hobaneng ha o etsa kopo ya mosebetsi ona? (ngola dipolelo tse tharo)	Ke bona monyetla wa ho phahama mosebetsing Ke tlo ntshetsa pele dithuto tsa ka lekaleng leo ke ithutetseng lona. Tjhelete ke e hodimo e hohelang.

B. Tlhalisoleseding ka wena				
Sefane	Mantsopa			
Mabitso	Nteterwane Mampharwane			
Letsatsi la hao la tswalo	21 Mmesa 1981			
Nomoro ya bukana Boitsebiso	810421 3564 083			
Morabe/ Botjhaba (Bontsha ka X)	<i>Motho motsho</i> X	<i>Motho mosweu</i>	<i>Wa Mmala</i>	<i>MoIndia</i>
Bong	E motshehadi X		E motona	
Na o na le ditshita mmeleng?	Ee		Tjhe X	

Na o moahi wa Afrika Borwa?	Ee	Tjhe X				
Ebang o se moahi wa mona, naha ya hao ke efe?	<i>Ke moahi wa Zimbabwwe</i>					
Na o na le lengolo le molaong la tumello ya ho sebetša?	<i>Ee X</i>	<i>Tjhe</i>				
Na o kile wa qoswa kgotleng la dinyewe kapa wa nyaolwa mosebetsing?	<i>Ee</i>	<i>Tjhe X</i>				
Ha mosebetsi wa hao o hloka hore ho be le ho ngodiswa semmuso, nehelana ka mohla la ngodiso eo le tlhahisoleseding yohle e amanang le hona	<i>Ngodiso e entswe mohla la 01 Thakubele 2008. E entswe ke Lefapha la Indaseteri le Mosebetsi. Ke kenyelleditse khopi ya tokomane ena e tiiseditsweng ke sepolesa.</i>					
C. RE ITEANYA LE WENA						
Puo eo o ratang ha re ka o ngolla ka yona?	<i>Sesotho</i>					
Nomoro ya mohala motsheare Mohala wa thekeng	<i>017 347 3465 072 164 3409</i>					
O rata ha re ka sebedisa mokgwa ofe ho o ngolla?	Poso	<i>E-meile X</i> <i>Fekese</i>				
Re o ngolle hokae? (Tlhahisoleseding jwalo ka ha o boletse ka hodimo)	<i>Mantsopa.nm@elbokree.com</i>					
Puo (supa hore o ka e ngola, wa e bua wa ba wa e bala)						
English	Afrikaans	Setswana	IsiZulu	IsiXhosa	Sesotho	Sepedi
<i>Ngola</i>					<i>Ngola</i>	
<i>Bua</i>	<i>Bua</i>		<i>Bua</i>		<i>Bua</i>	
<i>Bala</i>					<i>Bala</i>	

E. (Tlohela karolo ena ha o kentse Boitsebiso bo nang le tlhahisoleseding ena)						
Lebitso la sekolo/sekolo sa Thegeniki		Lengolo le hodimodimo la hao			O le fumane neng	
Thuto e Phahameng le mangolo ao o a fumaneng						
Lebitso la tulo eo moo o ithutileng teng		Lengolo leo o ithutetseng lona			Selemo	
<i>Tyontokoronto Secondary school</i>		<i>Materiki</i>			<i>1980</i>	
<i>Tshitirabantu FET College</i>		<i>Office Administration</i>			<i>1982</i>	
O ithutela eng hona jwale? (lengolo le sebaka): <i>Public Administration, UNISA</i>						
F. BOITEMOHELO HO TSA MESEBETSI⁵ (Tlohela karolo ena ha o kentse Boitsebiso bo nang le tlhahisoleseding ena)						
Ramosebetsi (ho kenyelleditswe mosebetsi wa hona jwale)	O etsa mosebetsi ofe?	Ho tloha		Ho isa ho		Mabaka a entseng hore o tlohele
		Kgw	Selm	Kgw	Selm	
Oxford Cleaning Company	Hlwekisa	01	09			Ke ntse ke sebetsa moo
Ha eba o ne o le mosebeletsi wa setjhaba nakong e fetileng bolela hore na ho ka ba le maemo a ka o sitisang hore o thapuwe botjha.						Ee Tjhe
Ebang ho le jwalo hlahisa lebitso la lefapha leo o neng o le sebeletsa						
G. DIPAKI (Tlohela karolo ena ha o kentse Boitsebiso bo nang le tlhahisoleseding ena)						
Lebitso	O amana jwang le yena			Nomoro ya mohala (motsheare)		
<i>Mong. P.L. Montano</i>	<i>Mohiri wa ka wa jwale</i>			<i>071 345 9876</i>		
<i>Mof. T. Torumvumo</i>	<i>Titjhere ya ka</i>			<i>098 784 1254</i>		

Tiisetso
Ke tiisa hore tlhahisoleseding yohle eo ke nehelaneng ka yona (le dihlomathiso kaofela) e phethahetse mme ke ya nnete kahohle ka moo ke tsebang ka teng. Ke a utlwisisa hore ha eba ke nehelane ka tlhahisoleseding eo e seng ya nnete kopo ena ya ka ya mosebetsi e tla behwa ka thoko, kapa ke tla nyaolwa mosebetsing ha eba ke ne ke se ke nkuwe.
Mohla: 22 Phupjane 2008
Sikenetjhara: <i>NM Mantsopa</i>